ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 86 (1723) | Пятніца, 26 кастрычніка 1962 года | Цана 4 кап.

РАБОТНІКІ ДРУКУ, РАДЫЁ І ТЭЛЕБАЧАННЯ, ВЫДАВЕЦТВАЎ І КУЛЬТУРНА-АСВЕТНЫХ УСТАНОЎ! БУДЗЬЦЕ БАЯВЫМІ ПАМОЧНІКАМІ ПАРТЫІ Ў ЯЕ БАРАЦЬБЕ ЗА ПЕРАМОГУ КАМУНІЗМА!

З Заклікаў ЦК КПСС да 45-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Мы з табою, Куба!

ПЕРАМОЖАМ!

Венсерэмас! Пераможам! Гэты баявы пакліч кубінскіх паўстанцаў гучыць сёння, як сімвал, як пароль усіх, каму дарагая справа свабоды, каму дарагая справа міру.

Сёння яны непарыўныя — барацьба за свабоду Кубы і барацьба за мір. Не можа савецкі народ, савецкая краіна заставацца ў баку, калі Злучаныя Штаты аб'явілі блакаду Кубы. Ваеннамарскому флоту ЗША аддадзены загад, заявіў прэзідэнт Кенедзі, затрымліваць усе судны, якія ідуць на Кубу, правяраць іх і не прапускаць тыя, што вязуць кубінцам зброю. Аддадзены таксама загад весці няспынны і пільны нагляд за Кубай.

Гэтая нахабная заява выклікала абурэнне ва ўсім свеце. «Імперыялістычныя колы ЗША спрабуюць дыктаваць Кубе, якую палітыку яна павінна праводзіць, якія парадкі трэба ўстанаўліваць у сябе дома, якую зброю яна павінна мець для сваёй абароны,— гаворыцца ў Заяве Савецкага урада. — Але хто даў права Злучаным Штатам браць на сябе ролю вяршыцеля лёсу іншых краін і народаў? Чаму кубінцы павінны вырашаць унутраныя справы сваёй дзяржавы не паводле свайго меркавання, а так, як хацелася б ЗША. Куба належыць кубінскаму народу і толькі ён можа быць гаспадаром свайго лёсу».

Савецкі ўрад, урад дзяржавы, якая лічыць свяшчэнным для сябе рэвалюцыйны і інтэрнацыянальны абавязак, рашуча адхіляе агрэсіўныя дамаганні амерыканскага імперыялізму. Савецкі ўрад звярнуўся з сур'ёзнай перасцярогай да ўрада ЗША.

Прынцыповы і паслядоўны абаронца міру, Савецкі ўрад паставіў на разгляд Арганізацыі Аб'яднаных Нацый пытанне «Аб парушэнні статута ААН і пагрозе міру з боку Злучаных Штатаў Амерыкі». Разам з тым Савецкі ўрад даў міністру абароны СССР неабходныя ўказанні па павышэнню баявой гатоўнасці Ўзброеных Сіл СССР.

Цвяроза ацэньваючы напружанасць, якая ўтварылася ў свеце ў выніку правакацыйных дзеянняў імперыялістаў, Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў у адказе англійскаму вучонаму і грамадскаму дзеячу Бертрану Раселу падкрэсліў, што Савецкі Саюз прыкладзе ўсе намаганні, каб полымя вайны не зашугала на нашай планеце.

Савецкі народ аднадушна падтрымлівае цвёрдую палітыку свайго ўрада.

ГРУГАНЫ

Не кружыцеся, груганы,
Апантаны спыніце ўзлёт!
Хай не цешыць вас прывід вайны
І надзея — скарыць народ!

Падымаюцца жэрлы гармат,
Выгінаюцца спіны ракет,
Але хціўы драпежнік-кат
Не задушыць свабодны свет!

Бо мільённы працоўны гнеў
Скажа вылюдкам грознае: —
Стой!
Скажа мужнае грознае: — Не! —
Тым, што страшаць знішчальнай
вайной.

Дык не каркайце, груганы,
Годзе, хціўыя, вам кружыць!
Хай не цешыць вас прывід
вайны.
Куба вольная будзе жыць!

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

ДАЛУЧАЮСЯ

Зноў трывожныя весткі з Кубы... Мы ўсе прыслухоўваемся да іх з хваляваннем, абурэннем, гневам. Бо кожнага сумленнага чалавека хвалюе барацьба мужнага народа маленькага гераічнага вострава, абурае і гнявіць нахабнасць амерыканскіх заправіл. Але я чакаю паведамленняў аб падзеях у Карыбскім моры з асабліва трапяткім пачуццём. Там, на Кубе — мой сын. Вось ужо сем месяцаў, як разам з жонкаю ён паехаў у Гавану выкладаць рускую мову. Рускую мову, яе фанетыку, марфалогію, сінтаксіс. Чуеце, містэр Кенедзі, фанетыку, марфалогію і сінтаксіс, а не вайсковую справу! Запэўняю вас, што ні сыну майму, ні яго кубінскім вучням не патрэбны ні гарачыя, ні халодныя войны. Вось перада мною пісьмы з гаванскім штэмпелем. Аб чым пішацца ў іх найбольш? Пра ўздым, з якім збіраюць кубінцы кофе, пра выступленні Фідэля Кастра, пра нацыянальнае свята — дзень маці, пра адкрыццё першага ў краіне Палаца піянераў... Хіба падобныя справы пагражаюць нацыянальнай бяспецы ЗША, містэр Кенедзі?

Але я трывожылася б менш, калі б не напісаў мне аднойчы сын і пра іншае. Пра тое, як ваенныя караблі Злучаных Штатаў — караблі, што падпарадкоўваюцца вам, містэр прэзідэнт, — абстралялі квартал Гаваны. Квартал, у якім знаходзіцца і навучальная ўстанова, дзе працуе сын. Дык хіба магла я не вітаць рашэнне ўрада маёй краіны памагчы маленькай рэвалюцыйнай Кубе не толькі падручнікамі, сельскагаспадарчымі машынамі, станкамі, спецыялістамі, а і ўзбраеннем! Хіба магу я не далучыцца да закліку Савецкага ўрада, да ўсіх урадаў і народаў узняць голас пратэсту супраць агрэсіўных дзеянняў ЗША ў адносінах Кубы!

Акіянская адлегласць паміж Мінскам і Гаванай. Але што значыць адлегласць у наш час! Трывога, спадзяванне, упэўненасць кубінскага народа — гэта і наша трывога, спадзяванні, упэўненасць.

Трывога за лёс маленькага, але непахіснага вострава рэвалюцыі.

Спадзяванне, што грознае папярэджанне Савецкага ўрада астудзіць гарачыя галовы вашынгтонскіх атамных вар'ятаў.

Упэўненасць, што мір пераможа!

Л. ШЫНКО,
заслужаная артыстка БССР.

У АДНЫМ СТРАІ

Я не быў на Карыбскім моры,
Я не бачыў кубінскіх зораў,
Шуму пальмаў кубінскіх не чуў.
Ды адлегласці нас не раздзеляць,
Думкай я на радзіму Фідэля,
У Гавану, далёка, лячу.

Вось ён — мужны палаючы
востраў,
Вось — браты нашы, нашы
сёстры,
Вось — усмешкі найлепшых
сяброў.
А на моры Карыбскім — зоры,
Як на нашых блакітных
азёрах,—
Быццам чыстае серабро.

Горад шумны пад небам светлым
Расцвітае, як радасць свету, —
Горад песні і сонца...
Ды вось —
Мора хмурыць шырокія бровы,
І трывожна трыснёг цукровы
Зашумеў на плантацыях скрозь.

Хабатамі ствалы гарматаў
Пацягнуліся з боку Штатаў,
Цень кідаюць на морскую сінь;
Горды востраў янкам нялюбы,
Яны хочуць зняволіць Кубу
І цудоўнае сонца згасіць.

Не, не збыцца, гангстэры, гэтаму:
Лёсам Кубы уся планета
Устрывожана, як сваім.
Іскры сэрцаў людскіх на свеце
Кубе зырка свяцілі і свецяць, —
З Кубай мы у адным страі!

Кастусь ШАВЕЛЬ.

НІЯКАЙ ЗБРОЯЙ НЕ ПЕРАМАГЧЫ ПРАЎДЫ

Сонечная Куба! Кветкавая Куба! Песенная Куба! Тваё сонца хочуць засланіць чорныя хмары вайны. Тваю квецень хочуць растаптаць варожыя салдацкія боты. Твае песні хочуць заглушыць выбухамі бомб азвярэлыя імперыялісты.

Беларусі вядомы гады цяжкай няволі і гераічнай барацьбы, салют слаўнай перамогі і шчасце вольнай працы.

Ніякім хмарам не засланіць твайго сонца. Ніякаму ворагу не растаптаць тваёй зямлі. Ніякай зброяй не перамагчы праўды.

Нашы сэрцы з табою, дарагая Куба!

Ніна ТАРАС.

СЛОВЫ ГНЕВУ

Выкладчыкі і студэнты Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута на мітынгу пратэсту кляймілі ганьбаю амерыканскіх падпальшчыкаў новай вайны, выказвалі сваю салідарнасць з народам гераічнай Кубы.

— Я ўсёй душою падтрымліваю заяву Савецкага ўрада, — заявіў студэнт рэжысёрскага факультэта Мікола Агароднікаў. — Няхай наша слова дойдзе да моладзі Кубы, няхай кубінскія юнакі і дзяўчаты ведаюць: мы разам з імі!

Студэнт мастацкага факультэта Пётр Драчоў заявіў:

— Куба — краіна, якая будуе сацыялізм, і імперыялістам ЗША не павярнуць назад кола гісторыі, не спыніць пераможнае шэсце сацыялізма. З Кубай усе народы магутнага сацыялістычнага лагера, прагрэсіўныя людзі ўсёй зямлі.

— Ганьба ўраду ЗША, амерыканскаму прэзідэнту! — гнеўна ўсклікае студэнтка Эма Шыкун.

Думку выкладчыцкага складу выказалі прарэктар па навуковай і навучальнай частцы Б. Вішкароў, дацэнт, кандыдат філасофскіх навук А. Ражкоў, выкладчык А. Жураў.

Удзельнікі мітынгу аднадушна адобрылі мерапрыемствы ўрада СССР і паслалі прывітанне свабодалюбнаму народу Кубы.

М. СЕНІН.

ІДУЧЫ ПА ВУЛІЦАХ МІНСКА...

С. ГЕРУС,
мастак.

Сучаснасць—вось праблема нумар адзін і ў літаратуры, і ў выяўленчым мастацтве, і ў архітэктуры, і ў касцюме, які мы апранаем. Чым смялей будзе ўкараняцца ўсюды сучасны стыль, тым багацейшымі мы будзем духоўна. Адразу ўзнікаюць і словы, якімі, хоць і прыблізна, можна ахарактарызаваць сучасны стыль: гэта нейкая вельмі разумная эканомія матэрыялаў, разумная прастата, логіка і зручнасць, дэмакратычнасць і выдатная якасць, высокая ідэйнасць і мастацкасць у творах мастацтва.

На рэспубліканскіх і ўсесаюзных мастацкіх выстаўках выяўленчага і прыкладнога мастацтва мы сустракаем нямала твораў, сучасных толькі па адлюстраванаму жыццёваму матэрыялу, але архаічных па мастацкай форме; твораў, якія сённяшнюю рэчаіснасць паказваюць сродкамі «Хрэснага ходу на вялікдзень у Курскай губерні» або «Чаяпіцця ў Мыцішчах». Адносна некаторых карцін, скульптур або гравюр проста не хочацца верыць, што яны створаны ў нашы дні.

Не так даўно ў Мінску была арганізавана тэарэтычная канферэнцыя па праблеме сучаснасці ў мастацтве. На маю думку, канферэнцыя прайшла крыху фармальна і вельмі мала дала карысці. Сэнс многіх дакладаў зводзіўся, прыкладна, да наступнага: у галіне тэатра — Станіслаўскі, Неміровіч-Данчанка; у галіне выяўленчага мастацтва — Рэпін, Сурыкаў, Крамской — вось узоры і эталоны творчасці! Ці не ясна, што гэта ні на крок не пасоўвае наперад праблему барацьбы за высокае майстэрства. Новы час патрабуе новага зместу і сваіх, арыгінальных выяўленчых сродкаў. Традыцыі класікі трэба засвойваць, але не ісці сляпа ўслед за імі.

Сучасны стыль... Вельмі складанае гэтае пытанне. Вырашае яго нароўні з усімі відамі мастацтва і наша архітэктура. Вырашае барацьбой думак і практычных рашэнняў.

Сярод архітэктараў можна пачуць: Ленінград—вось гэта прыгажосць!

Безумоўна, Ленінград—адзін з прыгажэйшых гарадоў свету. Але ў той жа час я абсалютна ўпэўнены, што адной з сур'ёзных памылак было рашэнне будаваць пасляваенны Мінск «а ля Ленінград». Нашы архітэктары пераймалі Растрэлі, Вараніхіна, Бажэнава. Праектуючы тэатры, вуліцы, азіраліся на Варанцоўскі палац і Неўскі праспект. У Ленінградзе ўсё—сапраўды прыгожае, таму што гэта лепшае са створанага ў архітэктуры мінулага, аднак гэта ўжо мінулае, XVIII—XIX стагоддзі. Мінск жа—горад сённяшняга дня, і ўсё, што ў ім будуецца, робіцца новымі людзьмі, у наш час. Дзеля гэтага тут разумней было б развіваць традыцыі архітэктара Лангбарда—аўтара нашага Дома ўрада і опернага тэатра, Дома афіцэраў і Акадэміі навук, традыцыі, у якіх збудаван будынак ЦК КПБ архітэктарамі Вараксіным і Воінавым. Трэба прама сказаць, што названыя даваенныя будынкі выглядаюць больш сучаснымі, чым пасляваенныя, і нават некаторыя з тых, што будуюцца сёння, напрыклад, будынак філармоніі на плошчы Якуба Коласа, дзе ў самой задуме архітэктара ёсць штосьці ад шырокіх штаноў, ад канапы з палічкамі і з люстэрачкам.

У архітэктуры, мне думаецца, заўсёды лёгка вырашыць, што—сучаснае, а што—не. Сучасны будынак павінен быць просты і зручны, не абцяжараны празмернымі ўпрыгожаннямі, адкрыты святлу і паветру. Ён разумны і прыгожы, у ім лёгка дыхаць і хочацца жыць. А каменны 'каравай-торт або дамарослы парфенон тыпу нашага Палаца прафсаюзаў, галоўпаштамта або клуба будтрэста № 1 палохаюць чалавека сваім выглядам, прыгнятаюць шматпудовымі ўпрыгожаннямі, бронзаю заседжаных мухамі люстраў, аксамітам запыленых штораў, якімі камандзіраваныя звычайна ў гасцініцах чысцяць чаравікі. Для кожнага разумнага чалавека ён зразумелы, гэты эстэтычна-бытавы крытэрый у вырашэнні сучаснасці архітэктурнага стылю.

Калі я іду па праспекце ў Мінску, мяне амаль ніколі не пакідае пачуццё, падобнае да таго, што адчуваеш, папраўляючы работу студэнта. Бачачы гарадскі пейзаж нібы намаляваным, я ў думках гумкаю выціраю непатрэбныя загагулінкі на універмагу, мяшчанскія фінціклюшкі на суседніх дамах, пашыраю вокны, выкідаю масіўныя калоны, замест двух дамоў раблю адзін вялікі, на вулічных ліхтарах саскрабаю бязглузды раслінны арнамент, да архітэктуры паштамта дадаю штосьці ад Дома ўрада, ад опернага тэатра... І не раз думаю сабе: колькі ж у нашым горадзе чалавечай энергіі, матэрыялаў, грошай, сіл затрачана без патрэбы. Колькі тут непатрэбных агароджаў, усялякіх ліштваў, бязглуздых арнаментаў і ляпных аздоб. Навошта амаль усе скверы ў горадзе абнесены масіўнай чыгуннай агароджай? Можна задаць вельмі многа падобных пытанняў.

Урэшце нашы архітэктары прыйшлі да правільнага вываду, праўда, толькі пасля вельмі разумнай пастановы партыі і ўрада аб празмернасцях у архітэктуры.

Прыгожымі ў архітэктуры з'яўляюцца перш за ўсё вялікія формы, суадносіны паміж вялікімі і малымі плоскасцямі, гармонія ліній.

Паняцце прыгажосці дома неаддзельнае ад патрабавання максімальных выгод для чалавека, усё ў ім павінна быць падпарадкавана гэтаму патрабаванню, усё абавязкова павінна быць разумна накіравана для дабрабыту жыхара. Я лічу, што першае месца ў гэтым пытанні павінна займаць разумнае, паўтараю, абавязкова разумнае выдаткаванне сродкаў, што, па-мойму, з'яўляецца асновай сучаснага стылю і не толькі ў архітэктуры. Гасцініца «Юнацтва» ў Маскве, відаць, каштуе не даражэй, чым наш Палац прафсаюзаў, а, з пункту гледжання прыгажосці, гэта—неба і зямля. Гасцініца—выдатнейшае збудаванне, а наш Палац прафсаюзаў—узор мяшчанскага густу ў архітэктуры ў самых крыклівых яго формах.

Яшчэ больш востра трэба гаварыць аб сучаснасці ў мастацтве афармлення інтэр'ера, мэблі, рэкламы. Усё гэта тым больш важныя пытанні, што яны датычаць нашага штодзённага жыцця. Асабліва хочацца звярнуць увагу на мэблю. Я амаль штодзённа праходжу ля мэблевага магазіна на Ленінскім праспекце, бачу, як там ледзьве не кранам грузяць на машыны шматпудовыя сталы і канапы. І таму часам крыўдна становіцца за нашых беларускіх мэбельшчыкаў. Гэтая ж старамодная мэбля трапляе ў новыя дамы з сучаснай планіроўкай і будзе служыць некаму не адзін год. Асабліва безгустоўныя сталы, этажэркі і канапы, што выпускаюцца Рэчыцкай, Бабруйскай ды і Мінскай мэблевымі фабрыкамі. Я маю на ўвазе мэблю, якая лічыцца ў прэйскурантах пад артыкуламі 351-БЛ (Рэчыцкая фабрыка), 354-БЛ (Бабруйская), 4460 (Віцебская), 1350-БЛ (Мінская) і г. д.

Вельмі цікава было б наведаць кватэру дырэктара Бабруйскай мэблевай фабрыкі. Няўжо і ў яго стаіць такая ж этажэрка, якую выпускае яго фабрыка? Мне не раз прыходзіла ў галаву і такая думка: праверыць бы, ці носіць дырэктар абутковай фабрыкі чаравікі сваёй фабрыкі ці ён усё ж ходзіць у імпартных? І наогул цікава паглядзець на тых, хто «бласлаўляе» выхад рэчаў шырокага ўжытку ў свет, ці ўжываюць яны тое, што з іх лёгкай рукі ідзе да пакупніка? І ўжо абавязкова архітэктару — аўтару дома на рагу Камсамольскай і праспекта ў Мінску — я б даў кватэру непасрэдна над гэтай неабходнай у жыцці «установай», якую ён запланаваў проста ў жылым доме. Запэўняю вас, што ён больш не стаў бы складаць такія праекты. Такія неабходныя «ўстановы», г. зн. прыбіральні, трэба будаваць не ў жылым доме, а ў скверыку і спускаць гэтыя збудаванні ў зямлю, як гэта, напрыклад, зроблена ў Вільнюсе на плошчы Чарняхоўскага.

І ведаеце, што я яшчэ зрабіў бы, калі б, безумоўна, можна было? Я б першым чынам усіх нашых архітэктараў і будаўнікоў, а галоўнае тых, хто, так сказаць, падпісвае «выпуск у свет» іх твораў, сабраў бы і павазіў па буйнейшых гарадах свету. Я б паказаў ім плошчу Кангрэсаў у Бухарэсце, Палац з'ездаў у Крамлі, кафэ «Нерынга» ў Вільнюсе, новыя дамы ў Лондане, аэравакзал у Бруселі і абавязкова горад Бразіліо. У архітэктараў, магчыма, больш развілася б фантазія. А то, адмовіўшыся ад празмернасцей у архітэктуры, яны ў вельмі многіх выпадках кінуліся ў нейкі прымітыў. Асабліва гэта адносіцца да інтэр'ераў, да якіх вельмі многа можна было б прад'явіць прэтэнзій.

Я вырас у вясковай сялянскай хаце. У нас на покуце стаяў масіўны дубовы стол. Бабуля расказвала, што зрабіў яго яшчэ мой дзед, як толькі яны пажаніліся. Гэты стол застаўся ў маёй памяці мабыць на ўсё жыццё. На адным рагу стала дзед штодзённа крышыў махорку, і ў гэтым месцы ўтварылася глыбокая ямачка. Стол быў зроблены з трох шырокіх абчасаных дошак, якія знізу былі змацаваны шпонкамі. На ножках стала дзед выразаў арнамент. Хата была без падлогі, таму стала ніхто, мабыць, не адсоўваў, так ён і стаяў многія гады на адным месцы. А можа і таму, што ён быў вельмі цяжкі. За сталом уздоўж усёй сцяны стаяла масіўная лава—распілаванае ўздоўж бервяно, пакладзенае на дзвюх тоўстых і даволі высокіх калодках, так што, калі сядзіш на лаве, ногі звычайна да зямлі не дастаюць. Дзед мой быў крыху сталяром, на лаве не раз пілаваў, сек, і яна нават не гойдалася.

І вось калі я гляджу на мэблю, што выпускаецца многімі нашымі фабрыкамі, на многія мінскія інтэр'еры, то мне ўспамінаецца наша хата: ёсць нешта ў іх ад таго дзедавага стала з арнаментам на ножках і той дзедавай лавы. Я не раз думаў аб праблеме нацыянальных традыцый у архітэктуры і ў інтэр'еры. Можа, гэта і ёсць элемент нацыянальнай асаблівасці? Не, безумоўна, не. Нацыянальны характар у архітэктуры і інтэр'еры трэба было б шукаць у агульным афармленні, у нейкай нацыянальнай афарбоўцы. Ну, вось, напрыклад, кафэ «Нерынга» ў Вільнюсе. Нерынга—гераіня літоўскай народнай казкі. Роспісы на сценах кафэ—на тэму гэтай казкі. Вось, бадай, адзінае, што і надае нацыянальны каларыт усяму інтэр'еру. Ну, а іншае ўсё, пачынаючы ад формы столікаў і планіроўкі і аздаблення сцен (сцены абшыты белымі чыстымі дошкамі) і канчаючы асвятляльнай арматурай і дзвярной клямкай, каванай пад старое жалеза, усё гэта створана з вялікім мастацкім густам самай высокай ступені, скампанавана мастакамі-прафесіяналамі высокага класа. Аўтары гэтага кафэ—архітэктары-мастакі браты Насвіцісы.

А ўзяць, напрыклад, кафэ-аўтамат на плошчы Перамогі ў нас у Мінску, яго нядаўна рэканструяваную палавіну. Гэта пакуль што лепшы інтэр'ер такога плана ў нашым горадзе, першая ластаўка. На жаль, ён ні ў якое параўнанне не можа ісці з кафэ «Нерынга». Гледзячы на афармленне гэтага кафэ, думаеш: як многа ўсё ж тут ад дзедавага стала, нечага такога дубовага, з-пад сякеры.

Інтэр'еры кафэ і рэстаранаў у Мінску («Вясна», «Зара», «Нёман») у большасці зроблены страшна прымітыўна або проста з дрэнным густам.

Даўно настаў час заняцца інтэр'ерамі, афармленнем грамадскіх памяшканняў у Мінску, асабліва тэатраў, клубаў і кінатэатраў, дзе бывае многа людзей.

Але для таго, каб нешта змянілася ў гэтай справе, добрым сучасным густам павінны валодаць кіраўнікі такіх устаноў, як Дзяржбуд БССР і упраўленні па справах архітэктуры пры выканкомах. І не толькі валодаць, а і насаджаць яго, укараняць. Дарэчы, іншы раз ідучы па вуліцах Мінска і натыкаючыся на ўсе гэтыя ўзоры безгустоўшчыны, міжволі пытаеш: а ці ёсць наогул у Мінску галоўны архітэктар і якія на ім ляжаць абавязкі? Бо хто, як не ён, у першую чаргу, павінен адказваць за эстэтычны воблік нашага горада?

Калі пастарацца неяк абагуліць думкі аб сучаснасці архітэктурнага стылю, то, мне здаецца, трэба было б пачаць прыкладна з гэтага: дом складаецца з кватэр. Я хачу, каб кватэра, акрамя таго, што была максімальна простая і разумна спланаваная, была яшчэ максімальна светлая. Вокны павінны быць вельмі вялікія, разы ў два-тры большыя, чым, напрыклад, у маёй кватэры, а то і на ўсю сцяну. Балкон мой таксама, каб быў вялікі і каб адгароджаны ад суседавага сценкай. Далей, я, напрыклад, не хачу жыць на першым паверсе. Значыць, трэба рабіць дом без першага паверха або на калонах. Не трэба ў доме ніякага падвала і ўжо ні ў якім выпадку паўпадвальнай кватэры, у якой вокны напалавіну выглядаюць з зямлі, а ў яме перад акном заўсёды поўна смецця. Напэўна, прасцей было б падняць гэтую частку дома, скажам, на паўметра, каб вокны выйшлі з зямлі. Жыць на чацвёртым і пятым паверсе—высакавата без ліфта. А зрабіць ліфт у невысокім доме—неэканамічна. Значыць, трэба будаваць дамы дзесяці-пятнаццаціпавярховыя з ліфтамі. Усе будуць задаволены і не будзе розніцы, на якім паверсе ты жывеш. Я не эканаміст, але мне здаецца, што пабудова замест некалькіх трох-чатырохпавярховых дамоў адзінага дванаццаціпавярховага з такой жа жылой плошчай абыдзецца больш танна. Зрабіць ля яго ў два разы шырэйшую вуліцу, не агароджваць яго, не рабіць у доме падвалаў, не ляпіць аздоб на сценах і г. д. Калі дом будзе пабудаваны з улікам гэтых патрабаванняў, ён будзе адрозніваецца і па свайму вонкаваму выгляду. Перагародкі паміж балконамі, вялікія вокны, калоны замест першага паверха або суцэльнае шкло вітрын магазіна і нададуць дому той абсалютна іншы характар, другі выгляд. Гэта і будзе адной з рысаў сучаснасці архітэктурнага стылю.

Я не раз задумваўся і над такім пытаннем, як жа развіваць нацыянальныя традыцыі ў беларускай архітэктуры і ці ёсць яны наогул, гэтыя традыцыі? Што ўзяць за аснову, ад чаго, так сказаць, пачаць танцаваць. Ці ўзяць за аснову архітэктуру нашых старэйшых гарадоў—Полацка, Гродна або іншыя збудаванні, такія, як цэрквы, замкі і г. д.? Пытанне вельмі складанае. На маю дылетанцкую думку, трэба было б усё ж пачынаць ад Лангбарда, г. зн. ад Дома ўрада. Вось такім бы, ці правільней кажучы, у такім стылі і будаваць далей праспект—шкло, бетон, простыя лініі. Мне здаецца, у канчатковым выніку гэта было б штосьці падобнае да Палаца з'ездаў у Крамлі, аўтобуснага вакзала ў Кіеве, аэравакзала ў Бруселі, плошчы Кангрэсаў у Бухарэсце, горада Бразіліо ў Бразіліі, гасцініцы «Юнацтва» ў Маскве і г. д. Вось, мне здаецца, правільная дарога, па якой трэба было ісці архітэктуры Мінска.

Магчыма, я памыляюся. Многія архітэктары, так сказаць, «айцы» горада, асабліва тыя, што выхаваны на архітэктуры Ленінграда, на класіцызме XVIII стагоддзя, у многім будуць не згодны са мною. Аднак я застаюся пры сваёй думцы і ўпэўнены, што будучыня ўсё ж за сучасным напрамкам у архітэктуры.

Я лічу, што абавязкова пры нашым тэатральна-мастацкім інстытуце трэба адкрыць хоць бы невялікае архітэктурнае аддзяленне, каб рыхтаваць там архітэктараў-мастакоў. А то наш політэхнічны інстытут выпускае толькі архітэктараў-будаўнікоў і архітэктараў-інжынераў, а не архітэктараў-мастакоў. А гэта, безумоўна, не тое самае.

Справаздачна-перавыбарны

23 кастрычніка адбыўся справаздачна-перавыбарны сход у партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР. Даклад аб рабоце бюро партарганізацыі зрабіў яго сакратар І. Грамовіч. У спрэчках выступілі А. Бажко, П. Броўка, Я. Герцовіч, К. Кірэенка, Ул. Нядзведскі, Р. Сабаленка, М. Хведаровіч, Ул. Юрэвіч.

Сход выбраў новы склад партыйнага бюро. У яго ўвайшлі Э. Агняцвет, П. Броўка, Е. Лось, Я. Казека, А. Кулакоўскі, Ул. Нядзведскі, Н. Пашкевіч, Г. Папоў, А. Русецкі, А. Савіцкі, Я. Сяміжон. Сакратаром партбюро абраны А. Русецкі.

Да дзён знамянальных

На ўскраіне вуліцы Барыкіна ў мікрараёне пасёлка «Фестывальны» ў Гомелі адкрыта 3-я гарадская бібліятэка. З першых жа дзён тут многа наведвальнікаў.

Наш няштатны карэспандэнт В. Старчанка сфатаграфаваў бібліятэкарку Н. Мядзведзеву ў час выдачы кніг чытачам.

ПЛАНЫ — ДАТЭРМІНОВА

Сярод работнікаў кінасеткі Магілёўскай вобласці разгарнулася сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу Кастрычніка. Кінамеханікі пераглядаюць раней узятыя абавязацельствы. Каля 50 сельскіх кінамеханікаў ужо выканалі гадавыя планы.

Кінафікатары Чавускага раёна ўзялі абавязацельствы гадавы план выканаць да 7 лістапада.

Перагледзелі свае абавязацельствы кінамеханікі Клімавіцкага раёна, якія носяць высокае званне калектыву камуністычнай працы. 12 кінамеханікаў раёна выканалі гадавыя планы.

Добрых паказчыкаў у сацыялістычным спаборніцтве дасягнулі работнікі кінасеткі Касцюковіцкага, Слаўгарадскага, Клічаўскага, Глускага і Магілёўскага раённых аддзелаў культуры.

М. ЖАЎЛАКОЎ.

ДОБРЫЯ ВЕСТКІ

● З кожным годам пашыраецца сетка стацыянарных кінаўстановак у Лепельскім раёне. Новая ўстаноўка пачала працаваць у клубе вёскі Кашчына. Яе абслугоўваюць лепшыя кінамеханікі раёна Іван Лях і Зіна Вайцахоўская.

Стацыянарныя кінаўстаноўкі будуюцца ў вёсках Забор'е і Ляхавічы.

М. ГАРПЕНІК.

● Калгас імя Шчорса — буйнейшы ў Навагрудскім раёне. Два гады назад у сельгасарцелі было распачата будаўніцтва мураванага тыпавога будынка Дома культуры. Нядаўна клуб быў здаць ў эксплуатацыю. Тут пачалі працаваць харавы і танцавальны гурткі.

● Днямі Стаўбцоўская раённая бібліятэка перайшла ў новае памяшканне. Тут прасторнае кнігасховішча, чытальная зала, міжбібліятэчны абанемент, пакой камплектавання бібліятэчак-перасовак.

Раней жа гэтая бібліятэка доўгі час мясцілася ў цесным, няўтульным будынку. У невялічкіх пакойчыках захоўвалася каля 30 тысяч тамоў кніг.

● У пасёлку Максімаўка Барысаўскага раёна адкрыт новы кінатэатр «Камунар». У ім — глядзельная зала на 120 чалавек. Рабочыя торфапрадпрыемства рэгулярна праглядаюць новыя кінафільмы.

А. БЕНЯНСОН.

ДЛЯ НАВУКОВЫХ РАБОТНІКАЎ

На другім паверсе галоўнага корпуса Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя Ул. І. Леніна адкрыта чытальная зала для навуковых работнікаў і аспірантаў. Тут створаны ўсе ўмовы для плённай работы. У чытальнай зале адкрыты свабодны доступ да твораў класікаў марксізма-ленінізма, а таксама да навуковых і навукова-папулярных часопісаў, якія атрымлівае універсітэт. На сталах раскладзена шмат свежых навуковых часопісаў, якія выдаюцца ў краінах народнай дэмакратыі, Англіі, Францыі, ФРГ, ЗША і іншых краінах. У вітрынах выстаўлены новыя аўтарэфераты.

Заказы чытачоў работнікі чытальнай залы Л. Міцкевіч і Р. Ляховіч выконваюць хутка і дакладна. Навуковыя работнікі і аспіранты вельмі задаволены клапатлівым абслугоўваннем.

М. БАНДАРЭНКА.

РАДЫЁ Ў КОЖНЫМ КАЛГАСЕ

Асабліва плённа працавалі мінскія радыёфікатары ў гэтым годзе. Радыёлініі працягнуты ў далёкія ад раённых цэнтраў калгасы Міншчыны.

Нядаўна закончана радыёфікацыя вёсак Лагойскага, Плешчаніцкага, Пухавіцкага, Любанскага і Уздзенскага раёнаў. Гэта — цудоўны падарунак калгаснікам да свята Кастрычніка.

Вялікай папулярнасцю сярод слухачоў карыстаецца Народны хор будаўнічага трэста № 5 Мінска. Зараз калектыў развучвае новыя песні да 45-й гадавіны Вялікага Кастрычніка, з якімі будзе выступаць у святочныя дні. Фота Ул. КРУКА.

МАЙСТЭРСТВА УДАСКАНАЛЬВАЕЦЦА

У Брэсце праходзяць справаздачныя канцэрты — агляды мастацкай самадзейнасці гарадоў і раёнаў вобласці. Ім папярэднічалі шматлікія сельскія і раённыя агляды. За час падрыхтоўкі да Дэкады ў вобласці створана 57 новых калектываў мастацкай самадзейнасці.

Абласны агляд самадзейнага мастацтва пачаўся канцэртам калектываў Баранавіч і Брэста.

Цікавы тэатралізаваны канцэрт паказалі гледачам удзельнікі самадзейнасці горада Баранавічы. Праграма выступлення ў асноўным складзена з твораў беларускіх аўтараў. У ёй былі таксама выкарыстаны вершы і песні мясцовых паэтаў і кампазітараў П. Станкевіча, В. Ляонава, І. Дэклерка, С. Аліхвера.

Цёпла сустрэта было выступленне інструментальнага ансамбля швейнай фабрыкі.

У другім аддзяленні канцэрта паспяхова выступіў гарадскі эстрадны аркестр пад кіраўніцтвам І. Дэклерка. Цікава задумана танцавальная сюіта «Дружба народаў», якую паказалі танцоры-чыгуначнікі (кіраўнік А. Фацееў).

Фінал канцэрта, у якім прынялі ўдзел усе самадзейныя артысты, прагучаў велічна і ўрачыста. Хочацца адзначыць добрую творчую працу самадзейнага рэжысёра Е. Абрашкевіча і мастака Э. Тарасевіча, якія здолелі зрабіць канцэрт яркім, маляўнічым, запамінальным.

Выступленне мастацкай самадзейнасці Брэста таксама прайшло з вялікім поспехам. Канцэрт брэстаўцаў вызначаўся больш строгай, калі можна так сказаць, акадэмічнай формай. Ярка адкрыў гарадскі хор настаўнікаў. Гэта маладыя калектывы, створаны энтузіястам самадзейнага мастацтва М. Мацюшэвічам. Добрае ўражанне пакідае чардаш у выкананні гарадскога ансамбля танца. Гэта таксама новы калектыў.

Як заўсёды, вялікай увагай карысталася выступленне Народнай харавой капэлы Брэсцкага клуба чыгуначнікаў.

Два канцэрты мастацкай самадзейнасці Баранавіч і Брэста пакінулі добрае ўражанне ў гледача. Іх выступленні сведчаць, што майстэрства самадзейных артыстаў няспынна расце і ўдасканальваецца.

М. ЛЮБІН,
метадыст Брэсцкага абласнога Дома народнай творчасці.

А песня ад сэрца

Падрыхтоўка да Дэкады самадзейнага мастацтва ўзварушыла нашых артыстаў-аматараў. За гэты час у раёне ўзніклі новыя калектывы мастацкай самадзейнасці ў такіх далёкіх калгасах, як «Перамога», «Праца», «Гігант», «Запаветы Ільіча», «Шлях да камунізма», імя Жданава, і іншых. Сёння ў раёне працуе каля ста самадзейных гурткоў, у якіх прымаюць удзел больш 1.500 аматараў народнага мастацтва.

Прыемна адзначыць, што гэта рост не толькі колькасны, але і якасны. Славіцца сваімі песнямі калектыў мастацкай самадзейнасці Клятнінскай сельскай бібліятэкі. Дзяўчаты — удзельніцы хору пашылі сабе касцюмы, прыгожыя, яркія. На куставым аглядзе, які нядаўна адбыўся, дзявочая група хору заваявала права выступіць на раённым аглядзе.

У калгасе «Шлях Леніна» таксама ніколі не было самадзейнага калектыву. А зараз у гэтай сельгасарцелі створаны свой клуб, і адкуль толькі ўзяліся самадзейныя артысты! Яны выступілі з вялікім поспехам і па майстэрству выканання ніколькі не саступалі тым гурткоўцам, за плячыма якіх ужо «багаты» стаж.

Добра паказаў сябе і танцавальны калектыў Загароднскага сельскага Дома культуры, яго кіруе бухгалтар сельпо Н. Татарчук.

Хочацца выказаць шчырыя словы падзякі тым прадстаўнікам сельскай інтэлігенцыі, якія бескарысліва аддаюць свой талент і вольны час самадзейнаму мастацтву. Сярод гэтых энтузіястаў — дырэктар Парэцкай сярэдняй школы Георгій Васільевіч Шпакоўскі, дырэктар Сташанскай васьмігадовай школы Святаслаў Георгіевіч Кажадуб.

Мікалай МАЦВЯЙЧУК,
дырэктар Лагішынскага раённага Дома культуры.

І ВАНДРУЕ «ЦЕРЗАНЬ-ВЕРЗАНЬ...»

Самадзейны калектыў вёскі Мірагош Крычаўскага раёна выступае не так часта, як правіла, па вялікіх святах. Але яго слухачы не вельмі радуюцца чарговаму канцэрту, бо добра ведаюць, што будуць спяваць самадзейныя артысты. Праграма калектыву звычайна не аднаўляецца і «цвіком» яе з'яўляюцца частушкі «Церзань-верзань...»

— Надакучылі ўжо гэты «Церзань-верзань...», — скардзяцца рабочыя мясцовага саўгаса «Чэрыкаўскі». — Хіба няма ў нас іншых добрых песень?..

Назіраецца штосьці незразумелае: многія культасветработнікі імкнуцца стварыць «арыгінальны» рэпертуар, але ўключаюць у яго якія хочаце песні, толькі не створаныя народам. Вось што рыхтуюць цяпер да Дэкады самадзейнага мастацтва мясцовыя калектывы: «Песня аб Баку», «Уходзяць трамваі», «Брыганціна падымае парусы» (Асіповіцкі раён), «Омская полечка» (Быхаўскі РДК), «Маскоўскія вокны» (Магілёўскі РДК), «Церзань-верзань...» (Глускі РДК). А беларускія народныя песні ўключаюцца ў рэпертуар, як нейкі прыдатак.

На адным з папярэдніх аглядаў у Магілёве з вялікім поспехам выступаў хор даярак калгаса імя Карла Лібкнехта Быхаўскага раёна. Добра прагучала ў яго выкананні песня «Пасеялі дзеўкі лён».

— Дзе вы ўзялі такую цудоўную песню? — пыталіся пасля гледачы ў быхаўскіх спявачак.

— Ды гэта ж наша, вясковая...

А як тут не ўспомніць сучасную песню «Вішанька», што многа год бытуе як народная на Беларусі? Але мала хто ведае, што яе напісаў яшчэ перад вайной Сямён Пацёмкін, які працуе цяпер настаўнікам у вёсцы Мокрае (Касцюковіцкі раён).

На Магілёўшчыне ствараюцца цікавыя самабытныя песні і танцавальныя мелодыі. Але яны рэдка гучаць на самадзейнай сцэне.

У ліпені гэтага года ў Магілёве адбыўся справаздачны канцэрт з твораў самадзейных кампазітараў і мясцовых паэтаў-песеннікаў. Кожны, хто прысутнічаў на гэтым канцэрце, адчуваў гордасць за наш родны край, такі багаты народнымі талентамі. Выканаўцы з Касцюковіцкага раёна прывезлі тры песні—чыстую і празрыстую «Песню аб Жадунцы», «Камсамольскую дарожную» і «Хай льецца весялосць». Аўтары іх—пачынаючы паэт М. Мацянка і баяніст раённага Дома культуры В. Ражкін.

На тым жа канцэрце выконваліся «Слаўгарадскі вальс» (словы С. Сямёнава, музыка В. Барысенкі), «Клімавіцкія частушкі» (словы М. Гарнака, музыка Л. Ячнева), «Роднае поле» М. Рыўкіна. Самадзейны кампазітар І. Пятроў-Кумінскі напісаў песні «Прыдняпроўе» і «Магілёўскі вальс» на словы В. Матэвушава. На жаль, абласное ўпраўленне культуры, Дом народнай творчасці не заўважаюць і не прапагандуюць песні роднага краю. «Прыдняпроўе» і «Магілёўскі вальс» некалькі разоў перадаваліся па рэспубліканскім радыё ў выкананні мінскіх спевакоў. А вось мясцовая гарадская харавая капэла (кіраўнік А. Мысаў) не мае ў сваім рэпертуары ніводнай песні пра Магілёўшчыну.

У мінулую восень разам з групай беларускіх паэтаў я пабываў у Цалінным краі. У саўгасе «Мінскі» ды і ў іншых працуе многа нашых землякоў. Пры сустрэчы з намі яны цікавіліся, якія новыя песні спяваюць на радзіме. Студэнты Кустанайскага педагагічнага інстытута, рабочыя саўгасаў прасілі абавязкова прыслаць ім тэксты і ноты «магілёўскіх» песень. Я паабяцаў землякам, спадзеючыся, што абласны Дом народнай творчасці ў бліжэйшы час выдасць зборнік твораў самадзейных аўтараў. Мінуў год, але так нічога яшчэ і не зроблена. А патрэбу ў такім зборніку маюць і нашы мясцовыя самадзейныя калектывы.

У рэпертуары самадзейнасці ёсць многа добрых песень братніх народаў, а таксама з класічнай спадчыны. Гэта вельмі добра. Але дрэнна, калі людзі, якія кіруюць самадзейнасцю, не паважаюць наша роднае, самабытнае мастацтва. І ходзіць, вандруе тады са сцэны на сцэну «Церзань-верзань-пераверзань».

Аляксей ПЫСІН.

У зале агляду мастацкай самадзейнасці Заводскага раёна Мінска. Фота Ул. КРУКА.

Наша інтэрв'ю

У АДНЫМ ВЕЛЬМІ ВАЖНЫМ АСПЕКЦЕ

У Гродзенскім гарадскім садзе, дзе стаіць будынак абласнога драматычнага тэатра, у гэтыя асеннія дні было ціха і пуста. Новы сезон яшчэ не пачаўся, тэатральных афіш не было, касы былі закрыты. Але жыццё ў тэатры ішло. На двары стаяў грузавік і ў яго ўпіхвалі дэкарацыі нейкай пастаноўкі. Дэкарацыі не лезлі, рабочыя камячылі іх і ўтрамбоўвалі, абліваючыся потам. Але вось усё ўладкавалі, і грузавік са скрыпам рушыў. Хутка таксама выехаў з двара і аўтобус з акцёрамі.

Так, сезон яшчэ афіцыйна не пачаўся, але тэатр ужо працаваў: дзве групы давалі выязныя спектаклі, пакуль тут на стацыянарнай пляцоўцы канчаўся рамонт.

А ў маленькім пакойчыку ішла рэпетыцыя. Чуліся галасы акцёраў — мужчынскі і жаночы — і рэдкія рэплікі рэжысёра Іосіфа Сцяпанавіча Папова і мастака тэатра Артура Алымава. Пасля рэпетыцыі, калі мы разгаварыліся з галоўным рэжысёрам аб планах тэатра ў новым сезоне (уласна, чаго і я прыйшоў сюды), ён сказаў мне, што гэта чыталася п'еса амерыканскага драматурга Уільяма Гібсана «Двое на гушкалцы», якую тэатр пакажа ў новым сезоне.

— Дарэчы, у гэтай п'есе, — заўважыў Іосіф Сцяпанавіч, — будуць заняты ўсяго два акцёры, у ёй тры дзеі і адна дэкарацыя.

І я зрабіў сабе паметку ў блакноце поруч з тымі, што ўзніклі, пакуль я чакаў заканчэння рэпетыцыі. Неяк міжвольна гэтая сучасная п'еса і выгляд груваскіх дэкарацый, якія ўпіхвалі ў грузавік, прымітыўнае, нязграбнае абсталяванне сцэны, састарэлая апаратура ды і сам выгляд тэатральнага памяшкання, архаічны, старамодны, паўсталі раптам у цеснай сувязі.

Пра гэта мы і пачалі гутарку з галоўным рэжысёрам пасля таго, як я запісаў назвы п'ес, плануемых да пастаноўкі ў новым сезоне. Ён пачынаецца 27 кастрычніка спектаклем «Сябры і гады» Л. Зорына, прэм'ера якога адбылася ў тэатры ў час летніх гастроляў па Украіне і Латвіі. Пакажа тэатр і спектакль «Факір на час» Ул. Дыхавічнага і М. Слабадскога, што закрываў мінулы сезон, а таксама «Жонку Клодта» Дзюма і «Гульню без правіл» Л. Шэйніна.

— Акрамя таго ў партфелі тэатра п'есы Розава і Алёшына, — сказаў І. Папоў.

— А калі заглянуць далей у вашы планы?

— Далей у нас ёсць намер паставіць «Дзённік жанчыны» Фіна, «Аве Марыю» Сагалевіча, п'есу румынскага драматурга Мірадана «Вядзёны 702», а таксама што-небудзь з Астроўскага — «Навальніцу» ці «Апошнюю ахвяру» — і «Дні нашага жыцця» Леаніда Андрэева. Сур'ёзна думаем аб лермантаўскім «Маскарадзе». Дзесьці ў задумах і Шэкспір. Гэта, праўда, пакуль што накіды, якія яшчэ будзе зацвярджаць мастацкі савет.

Я заўважыў, што ў гэтых задумах і накідах нічога няма з беларускай драматургіі, няма «сваёй», адкрытай тэатрам п'есы.

— Для нас абяцаў напісаць п'есу драматург Дабравольскі, — адказвае Іосіф Сцяпанавіч, — спадзяванні на другога беларускага аўтара не далі вынікаў. Я маю на ўвазе Пятра Васілеўскага. Ён напісаў увогуле цікавую і вострую п'есу. Але яна, на нашу думку, патрабавала яшчэ дапрацоўкі. Нам хацелася, каб размова ў ёй вялася сапраўды па вялікаму рахунку. Аўтар жа трохі здрабніў тэму. На жаль, ён не згадзіўся з заўвагамі нашага калектыву.

Гаворачы аб аснове ўсёй работы тэатра — аб стварэнні цікавага рэпертуару, мы закранулі і пытанне, якое хвалюе сёння кожнага мастака — пытанне сучаснасці ў самым шырокім сэнсе гэтага слова. І невыпадкова менавіта п'еса Гібсана, якая вельмі зацікавіла тэатр сваёй незвычайнай навязной формы і вастрынёй зместу, — і з'явілася штуршком для такой размовы.

— Справа ў тым, — адзначыў Іосіф Сцяпанавіч, — што наш сучасны рэпертуар, у апошні час асабліва прыкметна, выглядае трохі сухаватым, старамодным. Колькі знешне разумных і ідэйных п'ес аб сучасным жыцці ўсё яшчэ пішацца і ставіцца ў нас архаічна, нецікава, сумна. Уласна кажучы, тут адно звязана з другім. Шматслоўнасць п'ес, груваcткасць дэкарацый часам проста стамляюць і акцёраў і гледачоў. Не пранік яшчэ ў нашы тэатры той дух сучаснасці, які за апошнія гады ўсё больш відавочна напаўняе мастацкую творчасць і ў літаратуры, і ў жывапісу, і ў архітэктуры, робячы іх больш блізкімі і зразумелымі нашаму сучасніку. П'еса ж Гібсана вылучаецца не толькі глыбокай чалавечнасцю, гуманістычнасцю і псіхалагічнасцю, але і сучаснасцю раскрыцця хвалюючых нас думак і пачуццяў. Гэтая сучаснасць выяўляецца і ў лаканічнасці выяўленчых сродкаў. Прываблівающь таксама эканамічнасць і адначасова выразнасць мастацкай мовы, якой карыстаецца аўтар. Здавалася б, як могуць два акцёры «запоўніць» увесь спектакль, ды яшчэ пры такім «сціплым» афармленні? А між тым глядач — мы ўпэўнены ў гэтым — будзе сачыць за развіццём падзей з напружанай увагай.

— Але справа не толькі ў драматургіі, якую па праву лічаць першаасновай тэатра, — працягвае І. Папоў. — Трэба таксама памятаць пра выслоўе: тэатр пачынаецца з гардэроба. Гэта і ў пераносным і ў прамым сэнсе. Бо ўсё, што так ці інакш звязана са сцэнай, падрыхтоўвае сцэнічнае дзеянне або ўдзельнічае ў ім, — павінна адпавядаць духу сучаснасці, быць у арганічным адзінстве. Гэта датычыць і чыста тэхнічнага абсталявання сцэны. Дасканалая механізацыя, сучасная асвятляльная апаратура, прымяненне кінапраекцый, ценявых, светлавых і каляровых эфектаў, гуказапісу, нарэшце, прымяненне ў дэкарацыйнай справе сучасных матэрыялаў (пластмасы, палімеры і г. д.) — усё гэта намнога ўзбагаціла б выяўленчую палітру нашых спектакляў і разам з тым зберагло б многа сродкаў і энергіі.

Усё гэта можна было б назваць эканомікай творчасці. Аб гэтым па сутнасці і вялася гаворка, і гэта не гучала парадаксальна, бо эканамічнасць вызначае сучасны стыль не толькі ў гаспадаранні, але і ў мастацтве. Успомніце зноў жа архітэктуру. Невыпадкова і перад тэатрамі сёння ставіцца тая ж задача — будаваць усю сваю работу рэнтабельна. Так, тэатр — гэта і творчасць і гаспадарка. Колькі пакут і грошай каштуюць тэатрам хаця б перавозкі дэкарацый у час гастроляў! Некаторыя калектывы возяць спектаклі ў пульманаўскіх вагонах. А вось англійская трупа, якая прыязджала да нас на гастролі ў мінулым годзе, усе свае дэкарацыі ледзь не на дзесяць пастановак перавезла на двух самалётах. З чаго, напрыклад, у тым жа Гродзенскім тэатры, як і ва ўсіх іншых, робяцца дэкарацыі? У асноўным з дрэва, пап'е-машэ, як у мінулым стагоддзі. А даўно вядомы такія выдатныя матэрыялы для дэкарацыйна-афармільскіх работ, як, напрыклад, пенапласт. Ён лёгкі, трывалы, добра пілуецца, фарбуецца, клеіцца. Нездарма яго з такім поспехам скарыстоўваюць пры афармленні выставак і вітрын. Ён ужо настолькі распаўсюджаны, што з яго будуюцца нават дамы. І калі б у тэатрах быў такі матэрыял, наколькі аблегчылася б работа дапаможных цэхаў, рабочых сцэны і ад колькіх тон лішняга грузу вызваліліся б яны пры паездках на гастролі і выязныя спектаклі!

— Ды і што казаць,—заўважае І. Папоў, — калі простую тарную тканіну для дэкарацый — яна вельмі зручная і танная — нам цяжка дастаць, і мы вымушаны з-за адсутнасці яе выкарыстоўваць палатно, больш дарагое і менш зручнае.

— Вось мы гаворым аб забеспячэнні тэатра апаратурай: асвятляльнай, гуказапісвальнай і іншай, — працягвае ён.— Вядома, на набыццё яе патрэбны сродкі. Але давайце падлічым: для спектакля «Факір на час», які мы паказалі ўжо каля пяцідзесяці разоў, тэатр запрашае аркестр і кожны раз плаціць за гэта 35—40 рублёў. На гэтыя сродкі мы даўно маглі б набыць добрыя магнітафонныя і гукаперадавальныя ўстаноўкі. Але ні Міністэрства культуры, ні Галоўснаб не ідуць тут насустрач тэатрам. Нам няма дзе набываць усё гэта.

Нарэшце, вазьміце тэатральны транспарт. У нашым тэатры чатыры аўтамашыны — грузавыя і аўтобусы. Здавалася б, нядрэнна. Але яны ў такім стане, што больш прастойваюць, чым ездзяць. А калі ездзяць, дык з хуткасцю не больш 30 кіламетраў за гадзіну. І ніхто не падумае аб тым, што машыны гэтыя абкрадаюць нас. Толькі з-за гэтага мы пераплачваем немалыя сродкі на камандзіровачныя выдаткі, і недабіраем сродкаў, бо даём спектакляў менш, чым маглі б.

Ёсць і шмат іншых шчылін, праз якія знікаюць тэатральныя сродкі.

Тое, аб чым мы гаварылі вышэй, хвалюе, вядома, і іншыя калектывы. Але ў нас ёсць сваё адно пытанне, якое нам дужа рупіць і якое мы ніяк не можам вырашыць ужо колькі год. Гаворка ідзе аб памяшканні тэатра. Яно вельмі малое, старое, пабудаванае яшчэ ў купецкім стылі, з калонамі, з-за якіх нічога не відно, з непатрэбнымі ложамі і іншымі «упрыгожваннямі». Увесь выгляд яго — яркі прыклад архаічнасці. А ці нельга яго рэканструяваць? Гаворка ідзе не аб выдаткаванні вялікіх сродкаў, а якраз зноў такі аб эканоміі іх. Зрабіць гэта можна вось якім чынам. У нашай зале — 500 месц. Але 200 з іх заўсёды пустуюць, бо з іх нічога не відаць. А колькі сродкаў мы маглі б атрымаць дадаткова, калі б перабудавалі сваю глядзельную залу, зрабіўшы яе больш сучаснай па знешняму выгляду, па афармленню. Гэта ж датычыцца і фае, і падсобных памяшканняў. Але нам адпускаюцца сродкі на штогадовую знешнюю перафарбоўку будынка, а вось зрабіць тое, што неабходна ў першую чаргу, — не дазваляюць.

Шкада, што інтэрв'ю гэта праходзіла без удзелу таварышаў з Міністэрства культуры БССР і Гродзенскага аблвыканкома. Шкада, бо яны забываюць аб тым, што і знешні выгляд тэатральнага памяшкання — таксама сродак эстэтычнага выхавання. І калі мы, гаворачы аб сучаснасці нашых пастановак, аб сучаснасці афармлення спектакляў, будзем забываць аб афармленні таго, што акружае гледача, ці абмяжоўвацца знешняй перафарбоўкай тэатра (дарэчы, у прамым і пераносным сэнсе), — мы будзем супярэчыць самім сабе.

Алег СУРСКІ.

КІНАМЕХАНІК УЛАДЗІСЛАВА ГРУДСКАЯ

На нарадзе кінамеханікаў Полацкага раённага аддзела культуры падводзіліся вынікі работы за месяц. План па раёну быў перавыканан. Аднак тры кінамеханікі — Н. Маркевіч, Д. Кулага і Г. Вяйтко не справіліся з заданнем, а некаторыя ледзь-ледзь дацягнулі да плана. Разгарэліся спрэчкі. Перадавікі патрабавалі тлумачэння ад тых, хто адстае, апошнія, у сваю чаргу, стараліся апраўдацца: маўляў, план вялікі, дажджы перашкаджаюць...

— Дазвольце слова, — пачуўся звонкі голас. Паднялася сярэдняга росту бялявая жанчына. — Каму не пад сілу план, у каго дрэнны маршрут — мяняемся! — рашуча заявіла Уладзіслава Грудская.

Аўдыторыя прыціхла.

— Няма чаго хавацца за плечы іншых,—працягвала Уладзіслава. — Сорамна не толькі мне, а ўсяму калектыву за такіх, з дазволу сказаць, работнічкаў, — закончыла яна сваё кароткае выступленне.

— Правільна! — пачулася ў зале рэпліка.

Ніхто не асмеліўся пярэчыць такому вопытнаму кінамеханіку, як Ул. Грудская.

Быў час, калі зона кінаабслугоўвання, дзе цяпер працуе яна, лічылася самай адстаючай. Аднойчы Уладзіслава звярнулася ў аддзел культуры з просьбай перавесці яе на гэты маршрут.

— Што ты, Улада, надумалася... — перасцерагаў яе матарыст Якаўлеў. — Навошта лезеш на ражон?

Знайшліся і іншыя скептыкі, якія пасмейваліся з яе высакароднага ўчынку.

— Смяецца той, хто смяецца апошнім, — адказала Уладзіслава тым скептыкам.

Мінуў месяц. Разам з іншымі прыйшла ў аддзел культуры са справаздачай Ул. Грудская.

— Як працуецца на новым месцы? — насмешліва спытаў хтосьці, відаць, думаючы, што нічым добрым яна не пахваліцца.

Грудская паклала на подпіс маршрут. 126 працэнтаў валавога збору! І гледачоў яна абслужыла больш, чым было прадугледжана планам, і перавыканала заданне па дэманстрацыі сельскагаспадарчых і навукова-папулярных фільмаў. Гэта дужа здзівіла прысутных.

Было гэта два гады таму назад. З таго часу Ул. Грудская нязменна працуе ў Домніках.

— Мы вельмі задаволены работай Уладзіславы Грудскай, паважаем яе за стараннасць, — так адгукаюцца гледачы аб сваім кінамеханіку.

Прыемна, калі людзі, якіх ты абслугоўваеш, гавораць пра цябе добрае слова. А гэтую ж пахвалу трэба было заслужыць...

Цяжка працаваць на перасоўцы. Асабліва ў сёлетні дажджлівы год. Але нават і непагадзь не перашкода для Грудскай. Няхай будзе праліўны дождж ці завея, а кінасеанс у пэўным месцы абавязкова адбудзецца.

Да прыходу на гэты маршрут Ул. Грудскай кінамеханікі звычайна дэманстравалі фільмы ў тых пунктах, дзе, па іх думцы, гэта было найбольш выгадна. Інакш робіць Уладзіслава. Яна арганізавала кальцавы аб'езд месц кінапаказу і вызначыла пэўныя дні, калі будуць дэманстравацца карціны. Цяпер гледачы дакладна ведаюць, у які дзень і гадзіну будзе ў іх кіно.

Дрэнна раней было на маршруце з рэкламай. Калі не забудзе кінамеханік, то вывесіць якую-небудзь афішу на першым слупе, што трапіцца, а то і без яе абыходзіліся.

Уладзіслава Грудская звярнула асаблівую ўвагу на рэкламу. Яна загадзя паведамляе клубным работнікам расклад фільмаў на месяц. А за дзень, а то і за два, у пунктах кінапаказу вывешвае ад трох да чатырох аб'яў.

— Кіно да нас прыехала! — заўсёды з захапленнем сустракаюць школьнікі свайго кінамеханіка.

Уладзіслава не прапускае выпадку, каб папрасіць дзяцей нагадаць бацькам пра пачатак сеанса і назву фільма. Перад сеансам яна расказвае гледачам аб карціне, якую будзе дэманстраваць, запрашае наведаць кіно ў наступны раз.

Добрая ў яе і якасць паказу. Яшчэ не было выпадку, каб у Грудскай сарваўся сеанс з-за тэхнічнай няспраўнасці апаратуры.

— Добры ў цябе, Уладзіслава, маршрут. — часта можна цяпер пачуць ад кінамеханікаў.

— Няма дрэнных маршрутаў, — адказвае на гэтыя заўвагі Уладзіслава. — Кожны можа быць добрым.

За поспехі, дасягнутыя ў кінаабслугоўванні насельніцтва, яна ўзнагароджана граматамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Міністэрства культуры БССР. Партрэт сціплага, працавітага кінамеханіка знаходзіцца на раённай Дошцы гонару.

Вялікае свята савецкага народа — 45-ю гадавіну Кастрычніка Уладзіслава Грудская сустракае выкананнем гадавога плана па ўсіх паказчыках. Першага кастрычніка яна завяршыла гадавое заданне.

М. БУДЗЬКО,
загадчык Полацкага раённага аддзела культуры.

ПЕРШАЯ РОЛЯ

Слова пра малодшага сябра

Дэбют на сцэне... Колькі радасцей, а часам і гора прыносяць першыя крокі ў тэатры маладому акцёру.

Першая роля вызначае ў некаторай ступені перспектыву далейшага лёсу артыста. Бо работа над ёю раскрывае свет маладога чалавека, яго шчырасць, яго імкненні, яго інтэлект, яго настойлівасць і працаздольнасць. Яна, гэтая роля, з'яўляецца пэўным самавыяўленнем дэбютанта.

...Перад Андрэем Калядою, выпускніком Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, стаяла складаная задача—на працягу дзесяці дзён увайсці ва ўжо гатовы спектакль купалаўцаў—«1000 франкаў узнагароды» па п'есе В. Гюго. Роля—Эдгара Марка.

Як часта можна пачуць, што «ўводы»

С. БІРЫЛА,
народны артыст БССР.

псуюць акцёра, асабліва маладога, што яны не даюць яму магчымасці паслядоўна, этап за этапам, спакойна ствараць сцэнічны вобраз. Я з гэтым не магу пагадзіцца. Вядома, частыя «ўводы» часам згубна адбіваюцца на творчасці, але яны ж і патрабуюць ад выканаўцы максімальнай сабранасці, волі, умення працаваць. Хто валодае такімі якасцямі, таму, бадай, не страшны і дзесяцідзённы тэрмін падрыхтоўкі.

У А. Каляды, мяркуючы па дэбюту, гэтыя якасці ёсць. Творчае выпрабаванне ён вытрымаў. Але сказаць толькі так—вельмі агульна. Паспрабую больш падрабязна спыніцца на ігры акцёра, не абмінаючы і слабых яе бакоў.

Роля Эдгара Марка для маладога акцёра цяжкая, яна, гаворачы прафесіянальнай моваю, «блакітная».

...Малады банкаўскі служачы Эдгар Марк кахае дзяўчыну-сірату, у якой загінуў бацька. Каханне штурхае юнака на высакародны і разам з тым неабдуманы ўчынак. Ён аддае ў імя выратавання гонару сям'і дзяўчыны 4000 франкаў—чужыя грошы, часова яму давераныя. Каб вярнуць гэтую суму, Марк хоча паспрабаваць шчасця ў казіно. Яго напаткала няўдача, і хлопец вырашае пакончыць жыццё самагубствам. Аднак яго выратоўваюць. Жадаючы зрабіць паслугу банкіру, у якога ён працуе, Марк папярэджвае абрабаванне сейфа. Але злачынцу ўдаецца адвесці ад сябе абвінавачанне і ўзваліць усё на Марка. Юнака судзяць, толькі выпадковасць выратоўвае яго ад катаргі, і ён зноў набывае страчаны давер банкіра і каханне дзяўчыны...

А. Каляда з першага з'яўлення на сцэне заваёўвае прыхільнасць гледача. Ён сціплы, у ім няма нічога «акцёрскага», шчыры, асабліва ў сцэне з Себрыенай. Вось толькі ў сцэне з бацькам Себрыены адсутнічае ўнутраны «маналог». Перад ім у трызненні хворы стары, які не ведае пра пачуцці маладога чалавека да яго ўнучкі. У кватэры адбываюцца таргі, прадаюць маёмасць сям'і яго каханай. Што ж павінен адчуваць юнак, які ўсё гэта бачыць і бяссільны чым-небудзь дапамагчы? Гора каханай—яго гора. Ён павінен усім сэрцам імкнуцца дапамагчы сям'і. Тады натуральна было б, што ён, не задумваючыся пра вынікі, аддае чужыя грошы. А пакуль што А. Каляда акцёрскі не падрыхтаваны да адчайнага ўчынку свайго героя. Акцёру трэба выразна вызначыць у сцэне з маёрам і ў фінале першага акта ход сваіх думак, а значыць, і пачуццяў, і тады знікне некаторая скаванасць яго.

Самая цяжкая для маладога артыста сцэна—у другім акце, перад самазабойствам. У выканаўцы мала драматычнага матэрыялу, і яму, безумоўна, цяжка падрыхтаваць сябе, а значыць, і гледача, да непазбежнасці самазабойства. Значыць, акцёру трэба глыбока засяродзіцца яшчэ да выхаду на сцэну. Ён павінен адчуваць цяжар ганьбы і роспачы. І тады ўсё астатняе будзе лёгка і натуральна. На жаль, А. Калядзе, відавочна, яшчэ не хапае ўнутранай тэхнікі, каб перад выхадам на сцэну падрыхтаваць сябе, перажыць рэальнасць «закулісных» падзей.

Трэці і чацвёрты акты спектакля акцёр праводзіць упэўнена, ён цалкам жыве ў прапануемых акалічнасцях. І ўсё ж часам, у момант, калі яго герой не павінен непасрэдна дзейнічаць, сам артыст нібыта выключаецца: ён не ведае, як стаць, куды сябе падзець, з'яўляецца адчуванне няёмкасці. Гэта ўсё адбываецца, магчыма, таму, што акцёр не знайшоў яшчэ няспыннасці сваіх паводзін на сцэне.

Прыемна, што такіх «правалаў» у А. Каляды ад спектакля да спектакля становіцца менш. Роля Марка ім паспяхова дапрацоўваецца, і трэба спадзявацца, што вобраз, створаны маладым артыстам, зойме належнае месца ў ансамблі спектакля.

А. Каляда рыхтуе таксама новую ролю Мікалая Сярогіна ў п'есе «Першая старонка», прэм'ера якой адбудзецца ў снежні (галоўны рэжысёр Ю. Шчарбакоў). Малады акцёр пройдзе ўвесь шлях паслядоўнай работы над роллю і трэба думаць, што ён паставіцца да яе зацікаўлена і сур'ёзна.

Што яшчэ можна сказаць А. Калядзе? Хочацца, каб ён, ды і яго сябры, якія прыйшлі да нас сёлета, заўсёды памяталі, што творчы калектыў Тэатра імя Янкі Купалы складваўся гадамі, і каб стаць паўнапраўным членам яго складанага ансамбля, трэба шмат працаваць, трэба берагчы ў сабе ўсё тое добрае, што далі гады вучобы ў тэатральным інстытуце, прагна пераймаць і тое добрае, што ёсць у старэйшага пакалення акцёраў, ахоўваючы запал маладосці.

Артыст А. Каляда ў ролі Эдгара.

ЗАЎСЁДЫ СЯРОД ЛЮДЗЕЙ

Алесь ЕСАКОЎ.

Гэтая сустрэча з Канстанцінам Міхайлавічам адбылася неяк выпадкова ў Доме ўрада, дзе адразу пасля вайны знаходзіўся Саюз пісьменнікаў Беларусі.

— Чуў. чуў, Алеська, пра цябе, — сказаў Колас. — Ты партызаніў у нашых нёманскіх краях, недзе недалёка ад Мікалаеўшчыны.

— Партызаніў...

— Малайцы хлопцы, што заўзята баранілі родную зямлю. Адданасцю мы і моцныя.

— А мы часта ўспаміналі вас ля кастра, у палатцы ці на прывале, — сказаў я. — Ваш Талаш быў нам прыкладам.

Потым, памятаю, я гаварыў пра коласаўскую паэму «Суд у лесе», пра вершы паэта, якія мы чыталі ў партызанскіх газетах. Вельмі зацікавіўся Колас папулярнасцю вобраза дзеда Талаша на Палессі, дзе партызан старога ўзросту называлі талашоўцамі. Пісьменнік уважліва слухаў, як герой аповесці «Дрыгва» натхняў людзей на свяшчэнную барацьбу з ненавісным ворагам.

Час ад часу Канстанцін Міхайлавіч перапытваў, гаварыў сам.

— А я ў гарачым Узбекістане ніводнага дня не пераставаў думаць аб родным краі, аб сваіх людзях, партызанах. Пісаў патроху. Сачыў па газетах за тым, што тут у вас дзеелася.

Потым, у час працы ў газеце «Літаратура і мастацтва», я некалькі разоў сустракаўся з Коласам. Памятаю, у 1947 годзе, да 30-годдзя з дня смерці Максіма Багдановіча, мы вырашылі папрасіць Канстанціна Міхайлавіча напісаць пра гэтага выдатнага беларускага літаратара.

Жыў тады Колас на тым жа месцы, дзе цяпер яго музей, але толькі не ў камяніцы, а ў драўляным доміку, ля якога раслі сосны. Усё напамінала яму родны край. Паэт разводзіў тут сад, увесну сеяў жыта, авёс і ячмень, а пад канец лета касіў ці жаў іх. Сустрэў я Канстанціна Міхайлавіча ў двары: ён займаўся нейкай гаспадарскай справай.

— Заходзь, заходзь, — ветліва запрасіў ён. — Добра, што вы, хлопчыкі, не забываеце мяне. То адзін, то другі забяжыць. І заданні рэдакцыйныя мне прыемна выконваць...

Размова зайшла аб справе, па якой я прыйшоў.

— Канстанцін Міхайлавіч, — спытаў я, — а чаму вы пішаце пра Багдановіча як крытыка, а не як паэта?

— Справа ў тым, што Багдановіч быў паэтам і ў крытыцы. Паэзія гэтага выдатнага песняра прызнаецца, вершы яго выдаюцца, а яго крытычная спадчына чамусьці забываецца. А гэта ж вялікі скарб, на якім варта выхоўваць і нашу літаратурную моладзь. Багдановіч добра разумеў сутнасць нашай нацыянальнай культуры — мовы, літаратуры, гісторыі. Гэта быў надзвычай эрудзіраваны чалавек, і нам бы даўно было варта перавыдаць яго крытычныя артыкулы, пісьмы і ўсё іншае.

Я выняў з кішэні гранку з нататкамі Коласа.

— Ці не мой артыкул ты трымаеш?

— Ваш.

— Ну, дык давай. Перачытаю ў вольную часіну, можа, тое-сёе і папраўлю ці дадам. Калі напішаш, дык адчуваеш, што думак заўсёды больш было і што яны значна багацейшыя, чым на паперы, бо думка хутчэй узнікае і часам не ўгонішся за ёю ці проста не ўправішся занатаваць. А калі падумаеш, то яна часам і вяртаецца да цябе, — вось тады ўжо і трымай яе, як тую пташку.

Потым Канстанцін Міхайлавіч гаварыў пра сваю сядзібу, пытаўся, хто з пісьменнікаў заходзіць у рэдакцыю, чым цікавяцца, што пішуць, над чым працуюць. Запомнілася мне і такая дэталь з нашай размовы. Мне было вядома, што ў свой час М. Багдановіч крытыкаваў вершы Я. Коласа і ён правільна ўспрыняў крытыку. І вось калі цяпер ён убачыў, што мяне гэта цікавіць, то сказаў прыблізна наступнае:

— Правільнай і шчырай крытыкі нельга цурацца. Горш, калі пісьменніка не заўважаюць. А разумную заўвагу заўсёды трэба прадумаць. Гэта памагае адолець недахопы, імкнуцца да новага рубяжу. Чалавек, які спыняецца ў сваім літаратурным росце, часам паўтарае і сябе і іншых, і чытаць творы яго нецікава.

Сустракаўся я з Якубам Коласам і пазней, працуючы літаратурным кансультантам у Саюзе пісьменнікаў БССР. Пазвоніць ён часам у саюз, пытаецца «Петруся», так ён называў Пятра Усцінавіча Броўку, а яго няма. Па голасу ён пазнаваў мяне. Пачне гаварыць. Кажа, што шмат пісем пішуць пачынаючыя пісьменнікі, калгаснікі, настаўнікі.

Канстанцін Міхайлавіч заўсёды горача гаварыў аб надзённых праблемах жыцця. У многіх пісьмах, якія ён атрымліваў, закраналася і пытанне роднай мовы. Колас удзяляў яму вялікую ўвагу. Ён шмат гутарыў аб мове з пісьменнікамі, вучонымі, настаўнікамі. Я памятаю выступленне Канстанціна Міхайлавіча ў Саюзе пісьменнікаў, якое ён прысвяціў разгляду некаторых буйных празаічных твораў нашых пісьменнікаў — М. Лынькова «Векапомныя дні», І. Мележа «Мінскі напрамак», І. Шамякіна «Глыбокая плынь». Тады ён зрабіў шмат слушных заўваг і адносна мовы. Колас папракаў некаторых маладых пісьменнікаў за тое, што яны вельмі захапляюцца кніжнай мовай і мала звяртаюць увагі на тую мову, на якой гаворыць народ. Гэта, казаў ён, сведчанне таго, што пісьменнікі слаба ведаюць жыццё.

Колас шмат чытаў. Ён сачыў за развіццём не толькі сваёй, але рускай, украінскай і ўвогуле ўсіх нацыянальных літаратур. Што да ацэнак, дык ён быў вельмі асцярожны: любіў узважыць, вывучыць, памеркаваць, а потым ужо выказваў сваю думку і выказваў так, каб яна не дакорам была, а памагала чалавеку выправіць памылку ці недахоп, каб яна накіроўвала яго. Таму пісьменнікі ўсіх пакаленняў ішлі да Коласа за парадай, раіліся з ім як з родным, як з настаўнікам, ведаючы, што ён нешта падкажа, нешта вельмі важнае, вельмі каштоўнае. Колас часта і крытыкаваў, бо яго вопытнае вока бачыла і добрае і дрэннае. Гэта лічыў ён сваім абавязкам, абавязкам настаўніка і пісьменніка.

Якуб Колас заўсёды раіў прыслухоўвацца да народа, жыць яго думкамі, заўсёды быць сярод людзей. Добра, гаварыў ён, што Кузьма Чорны любіў ездзіць у трамваях, бываць на кірмашах, у судах, на вакзале, усюды, дзе ёсць народ, услухоўваўся ў яго гаворку: аб чым і як гавораць людзі? Вось так рупліва трэба ўсім пісьменнікам па крупіцы збіраць дыяменты народнай мудрасці. Тады пісьменнік выканае свой абавязак. Ідучы ад жыцця, ад народа, ніколі не памылішся, бо ты будзеш ісці ў нагу з часам і адказваць якраз на тыя пытанні, якія ставіць перад табой сучаснасць. Так часта любіў Канстанцін Міхайлавіч гаварыць пісьменнікам і журналістам, з якімі яму часцей за ўсё даводзілася сустракацца.

Мы бачылі, як цесна быў звязаны з народам і сам Якуб Колас. Аднойчы ў газетах з'явілася інфармацыя аб тым, што на беларускім Палессі прарваўся фантан нафты. Неўзабаве гэтую нафту мы ўбачылі ў Саюзе пісьменнікаў у Мінску. Яе прывезлі палешукі, каб перадаць Якубу Коласу, які нямала пісаў пра Палессе і дбаў пра тое, каб яго ператварыць у квітнеючы край. Канстанцін Міхайлавіч узяў шклянку з бурай, як тарфянішча, масай і пачаў пільна разглядаць. Потым заўважыў:

— Я ведаў, што беларуская зямля добра родзіць жыта, бульбу, авёс, грэчку, але што яна можа даваць і нафту, гэтага я ніколі не чуў. Багатая, вельмі багатая наша зямля!

Назаўсёды я запомніў гэтыя словы. І думаю зараз, што сапраўды багатая тая зямля, якая нарадзіла такіх волатаў, як Янка Купала і Якуб Колас.

Якуб Колас у 1946 годзе.

Здымак публікуецца ўпершыню.

Фота **А. САПЕТКІ.**

ХРОНІКА
КОЛАСАЎСКІХ ДЗЁН

□ **Ранішнік, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа, адбыўся ў Прылуцкай сярэдняй школе Мінскага раёна. Удзельнікі яго праслухалі даклад супрацоўніка Музея Якуба Коласа М. Жыгоцкага аб жыцці, творчай і грамадскай дзейнасці беларускага песняра, аб творах, напісаных для дзяцей. Пасля даклада вучні чыталі вершы паэта.**

У той жа дзень літаратурны вечар, прысвечаны народнаму паэту Якубу Коласу, адбыўся ў інтэрнаце будтрэста № 4 Мінска. На вечары з успамінамі аб паэце выступіў настаўнік-пенсіянер Язэп Францавіч Сушынскі, які добра ведаў Якуба Коласа.

□ **Літаратурны ранішнік для дзяцей, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа, адбыўся ў клубе будтрэста № 1 горада Мінска. Яго арганізавала Абласная дзіцячая бібліятэка. На ранішніку выступіў родны брат Коласа Іосіф Міхайлавіч Міцкевіч. Ён расказаў аб мясцінах, дзе прайшлі дзіцячыя гады вялікага пісьменніка, прачытаў урыўкі з паэмы Якуба Коласа «Новая зямля».**

Я. МІХАЙЛАЎ.

ДАКУМЕНТЫ СВЕДЧАЦЬ...

У Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве (Масква) выяўлены невядомыя раней дакументы, якія праліваюць святло на адзін з мала даследаваных перыядаў жыцця Я. Коласа.

Як вядома, пасля нелегальнага з'езда настаўнікаў, што адбыўся ў ноч з 9 на 10 ліпеня 1906 года ў сяле Мікалаеўшчына (Нікольск), паэт быў звolены з пасады і аддадзены пад нагляд паліцыі. Пад пільным наглядам жандараў паэт знаходзіўся да самага арышту. Аб тым, як ажыццяўляўся гэты «нагляд», і расказваюць новыя архіўныя дакументы.

У першым з іх, што датуецца 31 сакавіка 1907 г., прыводзяцца дакладныя біяграфічныя звесткі аб паэце. У гэтым дакуменце, які быў накіраваны начальнікам Мінскага губеранскага жандарскага ўпраўлення ў дэпартамент паліцыі, звяртае на сябе ўвагу адказ паэта на пытанне аб эканамічным становішчы бацькоў: у анкеце — прочарк. У графе аб сродках да жыцця паэт адзначае: асабісты заробак. На пытанне: «На чый кошт выхоўваўся?» — зноў пастаўлен прочарк.

Жандары ні на хвіліну не спускалі вачэй са свайго падапечнага: літаральна аб кожным яго кроку яны паведамлялі ў Мінскае губеранскае жандарскае ўпраўленне, а адтуль ужо ляцелі дэпешы ў Санкт-Пецярбург, у дэпартамент паліцыі. Варта было Якубу Коласу на некаторы час выехаць з Нікольска (Мікалаеўшчыны) у Вільню, як услед за ім пасылалася данясенне ў Віленскае жандарскае губеранскае ўпраўленне з просьбай «об арестовании названного Мицкевича и препровождении этапным порядком в распоряжение Минского уездного исправника для водворения на постоянное жительство в село Никольск».

Наступнае данясенне звязана са зваротам паэта з Вільні ў Мікалаеўшчыну. Начальнік Мінскага губеранскага жандарскага ўпраўлення паведамляе, што «состоящий под особым надзором полиции бывший учитель Константин Михайлов Мицкевич 27-го июня сего года возвратился из города Вильно в село Никольское, Сверженской волости, Минского уезда».

У данясенні ад 21 студзеня 1908 г. паведамляецца аб пераездзе паэта ў маёнтак Габрыелаў Магілёўскай губерні з тым, каб там быў над паэтам устаноўлены асобы нагляд з боку начальніка Магілёўскага губеранскага ўпраўлення.

Аб устанаўленні гэтага «асобага нагляду» сведчыць сакрэтнае данясенне начальніка Магілёўскага жандарскага ўпраўлення ад 27 лютага 1908 г. Вось яно:

«Привлеченный при Минском губернском жандармском управлении к дознанию по обвинению в преступлении, предусмотренном 126 ст. Угол. Улож., бывший учитель народного училища Константин Михайлов Мицкевич, отданный под особый надзор полиции, в половине января сего года прибыл в им. Гобриелево, Обчугской волости Сеннинского уезда, где за ним учрежден сказанный надзор».

У данясенні ад 21 красавіка 1908 г. зноў паведамляецца аб вяртанні Канстанціна Міхайлавіча ў Мікалаеўшчыну.

Вярнуўся паэт у родныя мясціны 11 красавіка, а 15 верасня 1908 г. адбыўся суд над «парушальнікам парадку». Суд асудзіў паэта на тры гады зняволення. «...А за што, — пісаў паэт у адным з артыкулаў, — за тое, што вучыцель асмеліўся думаць іначай, як прыказвае яму цыркуляр начальства; за тое, што ён памкнуўся праліць луч свету ў цёмную вёску, пасмеў выйсці з вузкіх асадак міністэрскай праграмы... за тое, што народ стаў верыць і любіць вучыцеля — вучыцель хацеў падаць руку свайму сляпому брату — мужыку; за тое, што вучыцель пазнаў у сабе чалавека і заявіў аб тых правах чалавечых, каторыя бог даў кожнаму...»*.

Новыя архіўныя дакументы даюць магчымасць не толькі ўдакладніць факты з біяграфіі паэта, але і глыбей зразумець тыя канкрэтна-гістарычныя абставіны, якія ў значнай ступені фарміравалі светапогляд паэта і спрыялі нараджэнню многіх вобразаў яго будучых твораў.

Р. ГУЛЬМАН.

*) «Наша ніва», 1907, № 20.

Аркадзь МАРЦІНОВІЧ

Раздзел з аповесці

ЛЯ ПАХІЛАЙ ВЯРБЫ

Цяжкі жыццёвы шлях выпаў Андрыяну Цітавічу Шаблюку. Нешчаслівае каханне. Суровыя выпрабаванні вайны. Нялёгкая праца работніка сельскага райкома партыі ў пасляваенныя гады. Жыццё вучыла і гартавала героя.

Аб гэтым расказвае аповесць «Водгулле», урывак з якой тут публікуецца.

Андрыян Цітавіч усынавіў маленькага Уладзіка. Хлопчык вырас, скончыў школу, стаў вучыцца ў інстытуце. І вось да яго даходзіць чутка, хто яго сапраўдны бацькі. Ён прыязджае на вакацыі. Андрыян Цітавіч мусіў усё расказаць Уладзіку...

Аўтар.

— Вайна з гітлераўцамі застала мяне на заходняй граніцы, у Літве. Ты, канешне, ведаеш з кніг, які быў пачатак той вайны. А я бачыў сваімі вачыма, бачыў і перажыў тое, што наўрад ці могуць расказаць кнігі. Цяжка было, і горка, і крыўдна. От і цяпер, праз столькі год, як успомню наша адступленне, дык быццам нешта душыць мяне, гняце, і балюча ажываюць жахі тых дзён. Як магло здарыцца такое? Мы гэта ведаем цяпер, але хіба лягчэй нам, калі ведаем... Танкавы полк, у якім я служыў, перастаў існаваць ужо на другі дзень вайны. Каторыя танкі выйшлі са строю ў баі, а большасць дык мы самі пападпальвалі, а то патапілі ў Віліі, каб ворагу не дасталіся. Не было ж ні гаручага, ні снарадаў. А немец пёр на ўсход. Кліны, абхваты, акружэнні... Па лясах, па прасёлачных дарогах блукалі групкі нашых салдатаў. Пацямнелыя ад гора твары, запалыя вочы з недаверлівым бляскам... Некалькі дзён блукаў і я, прабіраючыся на ўсход, імкнучыся натрапіць на бяздзельную рэгулярную вайсковую часць. Так і дайшоў да родных мясцін. А фронт быў ужо далёка... Я стаў партызанам...

Уладзік слухае, не азываючыся, нічога не пытаючы. Яму карціць хутчэй даведацца самае галоўнае, але адначасна неяк і боязна перад тым галоўным, быццам яно можа нешта перайначыць у жыцці, быццам можа назаўсёды адгарадзіць ад звычнага і роднага.

Боязна і Андрыяну Цітавічу. Ён любіць Уладзіка і не хоча яго страціць. Але трэба расказваць. Ён успамінае даўно перажытае, яно — як рана, якая ад'ятрылася, бо ў тым перажытым засталася часцінка Андрыянавай душы. Ён жа кахаў Юльку.

Тады, у сорак першым, Андрыян застаў Юльку ўжо ўдавой. Да той пары ён і не ведаў і не цікавіўся, ці замужам яна. У Клёнавічах яшчэ не было ні старасты, ні паліцэйскага ўчастка. І Андрыян не баяўся паказвацца на вуліцы. От і ўбачыў на лавачцы пад клёнамі Юльку з маленькім дзіцяткам. У тыя дні на душы ў яго была адна пякучая гарката. Вайна, вялікае ўсеагульнае гора прымушала чалавека забывацца ўсё іншае. І, убачыўшы Юльку, Андрыян не адчуў ні непрыязнасці да яе, ні ранейшага пачуцця; з'явілася толькі ніякаватасць, што ён нічога не ведае пра яе; і яшчэ падумалася, што ў нешчаслівы час нарадзілася гэтае дзіця.

— Дык ты ўжо мама? — прамовіў ён, не знайшоўшы нічога іншага сказаць.

— Мама, — адказала яна голасам, у якім нельга было пазнаць ранейшай задзірыстай і гуллівай Юлькі.

— А хто ж бацька?

— А ты і не ведаеш?

— Не.

Юлька доўга маўчала, нахіліўшыся над дзіцём, хаваючы свой твар ад Андрыяна.

Андрыян ужо не рад быў, што пачаў распытваць.

— Няма бацькі... Быў і няма, — нарэшце адказала яна. Вейкі яе часта-часта заміргалі, і раптам сыпанулі слёзы. Яны падалі на белае ўбранне дзіцяці, расплываліся цёмнымі круглымі плямкамі; Андрыян бачыў, як гэтых плямак станавілася больш і больш, ён баяўся, каб хаця слёзы не ўпалі на тварык дзіцяці, каб хаця не парушылі яго бесклапотнага сну. Сказаць бы пра гэта Юльцы, але ён не меў сіл глянуць ёй у твар, не меў сіл вымавіць хоць бы слова... І думкі ліхаманкава мітусіліся ў галаве, мільгалі малюнкі то нядаўніх баёў, то свайго блукання па захопленай ворагам зямлі, то далёкіх сустрэч з Юлькай, і над усім гэтым вісеў балючы дакор сабе і камусьці другому.

— Што ж зробіш, вайна, — нарэшце цераз сілу прамовіў Андрыян, ведаючы, што гэтыя халодныя суцяшальныя словы не памогуць Юльчынаму гору. Яму цяжка было стаяць перад ёю, але не ведаў, як пакінуць яе, няўцешную. Якраз выбег яе малодшы брацік Вася, стаў клікаць Юлю нечага ў хату. Так яны разышліся.

Усю ноч ён амаль не спаў. Даймалі думкі аб вайне, перад вачыма стаяў вобраз Юлькі. Толькі пачаў засынаць, як памроілася, быццам яе слёзы падаюць не на дзіця, а на Андрыянавы шчокі, і ён, адчуваючы іх салёную гарачыню, прачнуўся і ўжо больш не мог заснуць.

Раніцаю запытаўся ў маці пра Юльку. Маці расказала, што Юлька летась выйшла замуж за Антона — «за прымака ўзяла», што Антон на другі дзень вайны загінуў у час бамбёжкі эшалона, у якім ехалі мабілізаваныя, яшчэ бяззбройныя людзі на вайну.

— От і жыццё: якіх дваццаць гадоў жанчыне, а ўжо ўдава, сын-сірата, — самотна закончыла маці.

У Андрыяна прамільгнула думка: мо гэта воля лёсу, што Антон загінуў, а ён аказаўся ў Клёнавічах. Ён адганяў прэч гэтую думку. Яму здавалася: так думаць — усё роўна, што радавацца смерці Антона, а гэта ўжо подласць. Але думка, раз прыйшоўшы, не пакідала Андрыяна, урэшце яна ўжо нервавала яго, і ён вырашыў асцерагацца сустрэч з Юлькай.

А тут якраз праз пару дзён у Клёнавічах паявіўся Мікульскі. Ён стаў Андрыянавым збавіцелем ад душэўных пакут, ад бяздзейнасці. О, як удзячны быў Андрыян яму!..

Андрыян Цітавіч каторы раз напхаў тытуню ў люльку, не спяшаючыся чыркнуў запалку, коратка зацягнуўся востра духмяным дымам і паўтарыў:

— Я стаў партызанам... Добры чалавек напаткаўся мне — Мікульскі Рыгор Апанасавіч... Цяпер ён у абкоме партыі працуе... Я калі-небудзь табе раскажу пра яго падрабязна... Не аднойчы ён ратаваў мяне, рабіў для мяне такое, што не забываецца ніколі. А от цяпер мы з ім зусім як ворагі. Бывае ж так у жыцці... Я табе другім разам раскажу пра гэта... Дык от, Мікульскі быў членам падпольнага райкома партыі, яго спецыяльна пакінулі на акупіраванай фашыстамі тэрыторыі для арганізацыі партызанскага атрада. З ім я і прайшоў усю вайну.

Усю вайну...

За тры гады лясного жыцця ўсяго зведаў і пабачыў Андрыян Цітавіч. Не раз выпадала быць на валаску ад смерці. Не раз удзельнічаў у дзёрзкіх аперацыях, якія прыносілі салдацкае задавальненне і славу. Але, успамінаючы свой партызанскі шлях, Андрыян Цітавіч заўсёды найперш згадваў той выпадак, пра які павінен расказаць зараз Уладзіку.

Аднойчы невялікая група партызан вярталася з задання пад камандай Андрыяна. Ішлі лесам, у аколіцах Клёнавіч. Была нядзеля, стаяла гарачыня, смаліла сонца. У лесе хоць і халадок, але ж так вабіла рэчка: эх, бултыхнуцца б у сцюдзёную ваду, а пасля паляжаць на зялёным, духмяным беразе!..

Выйшлі на ўскрай лесу, глянулі ў бок Ручайкі і хутчэй за дрэвы схаваліся: там, на беразе, было поўна паліцаяў; у выхадны дзень прыйшлі адпачыць, падлюгі... Грымнуць бы па іх залпам. У Андрыяна аж засвярбелі рукі.

За полем, ледзь бачная ў даліне, віднелася стрэхамі ды садамі вёска. Гэта Клёнавічы. Там хата, дзе ён нарадзіўся, дзе прайшло яго маленства і юнацтва. Сіратлівая, пустая хата. Маці памерла ўзімку, Андрыян не змог пабыць і на пахаванні... Што звязвае цяпер яго з роднай вёскай? Юлька? Ну, так, там жыве яна...

Пасля Андрыян не мог прыпомніць, як прыйшло да яго рашэнне рынуцца ў Клёнавічы. Памятае толькі, як сказаў таварышам:

— Хлопцы, паліцаі ж усе купаюцца, а ў гарнізоне, напэўна, адны каравульныя. Прыстукнем?

Ніхто не запярэчыў. Партызаны лесам, паўкругам, абышлі вёску з другога боку.

Да ваколіцы вёскі падысці незаўважнымі было цяжка: толькі паўзком, па-пластунску, можна было пераадолець кіламетравы прамежак ад узлесся да першых вясковых хлявоў.

Паўзучы наперадзе сваіх таварышаў, Андрыян хваляваўся. Ён так верыў у поспех аперацыі, што думаў толькі аб тым, як убачыць Юльку, як скажа, што не забыў яе, не забыў... Ён на момант заплюшчваў свае стомленыя вочы і яго ўяўленне малявала яе вобраз, і тады з нейкай раз'юшанасцю ён поўз наперад і наперад, пакуль не аглядваўся і не бачыў, што сябры адсталі...

У зарасніку крапівы і палыну за глухой сцяной першага хлява спыніліся і хутка вызначылі план дзеяння. Школа, занятая цяпер пад гарнізон, — ледзь не пасярэдзіне вёскі, але воддаль ад вуліцы, на вялізным пляцы. Ідучы дарожкай праз хлявы, лёгка дабрацца да школы. А там — толькі рызыка: заўважаць каравульныя паліцаі, як партызаны будуць перасякаць пляц, — лічы, што ўсё прапала. Пачнецца перастрэлка, узнімецца трывога, а да рэчкі — рукой падаць, хутка папрыбягаюць усе паліцаі. А партызан толькі шасцёра.

Андрыян часам думаў: мо не чапаць паліцаяў, а ціха прабрацца да Юлькі? Але што скажуць таварышы? Скажуць, што з-за бабы павёў іх у пастку... З-за бабы... Хіба хто з іх ведае, якія яго пачуцці... Не, трэба захапіць паліцэйскі ўчастак, а тады... Тады ён мімаходзь, быццам выпадкова ўспомніўшы, заб'яжыць да Юлькі. Ён прапануе ёй ісці ў партызаны. Бо што яе чакае ў Клёнавічах? У Нямеччыну вывезуць або які паліцай ці ўласавец прычэпіцца...

Партызаны рушылі. Прыгінаючыся, перабягалі паўз платы ад будыніны да будыніны. Неўзабаве былі ля школьнага пляца.

Школа — прыцішаная, глухая. Дзверы з процілеглага боку, і гэта самае небяспечнае. Андрыян разумеў, што толькі выпадак, які здараецца надзвычай рэдка, можа паспрыяць удачы задуманай аперацыі. І ён спяшаўся, ужо не могучы сачыць за

(Заканчэнне на 4-й стар.).

Сярод кніг

НЕ ТОЛЬКІ ДЛЯ ЛІНГВІСТА

Адна з першых цяжкасцей, з якой сустракаешся пры знаёмстве з любой навукай — гэта яе тэрміналогія. Інакш кажучы: тыя спецыяльныя словы і спалучэнні слоў, якімі карыстаюцца ў навуковых працах спецыялісты той ці іншай галіны ведаў. Тэрміналогія ў поўным сэнсе з'яўляецца як бы магічным ключом да тайнікоў навукі.

Таму тыя, хто цікавіцца пытаннямі лінгвістыкі, вывучае адпаведную літаратуру, з задавальненнем сустрэлі выхад у свет кнігі старшага выкладчыка Магілёўскага педінстытута А. Л. Юрэвіча «Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў».

Слоўнік задуманы аўтарам не як акадэмічны даведнік, а як навучальны і нават, можна сказаць, навукова-папулярны дапаможнік, разлічаны на шырокія колы чытачоў. Ён прызначаны для таго, каб дапамагчы ім самастойна разабрацца ў беларускай (і не толькі ў беларускай) лінгвістычнай літаратуры, атрымаць першапачатковыя звесткі аб сэнсе і змесце тых ці іншых спецыяльных лінгвістычных паняццяў, абазначэнні якіх можна пачуць на лекцыях, сустрэць у кнігах і г. д. І нашы настаўнікі, выкладчыкі мовы сярэдніх навучальных устаноў рэспублікі, студэнты-філолагі вельмі будуць удзячныя аўтару за яго працу. Тым больш, што падобных слоўнікаў вельмі мала наогул, яны даўно зрабіліся бібліяграфічнай рэдкасцю.

Тэрміналагічны тлумачальны слоўнік кожнай навукі, а тым больш лінгвістыкі, — справа даволі складаная. Асноўная цяжкасць, з якой сустракаецца ўкладальнік — гэта адсутнасць адзінства паміж рознымі вучонымі ў разуменні моўных з'яў, наяўнасць разнастайных лінгвістычных школ з даволі грунтоўнымі разыходжаннямі ў падыходзе да мовы і ў абазначэнні яе з'яў пры апісанні.

А. Юрэвіч у сваім слоўніку раскрывае значэнне розных навуковых паняццяў часцей за ўсё або ў выглядзе кароткага і простага агульнавядомага традыцыйнага азначэння, або ў выглядзе сціслага апісання адпаведнай моўнай з'явы ці ўказання на яе. У вельмі многіх слоўнікавых артыкулах даюцца ілюстрацыі, што дазваляе чытачу самомуназіраць за той моўнай з'явай, якая складае змест тэрміналагічнага паняцця.

Вялікая праца зроблена ўкладальнікам слоўніка па выяўленню сінонімаў у лінгвістычнай тэрміналогіі. Хаця гэта і непажаданая з'ява, але ў практыцы, у навуковых даследаваннях і нават у падручніках па мовазнаўству неаднолькавыя абазначэнні адпаведных моўных з'яў сустракаюцца даволі часта. І пазбавіцца ад гэтага не так проста. Для уніфікацыі тэрміналогіі патрэбна перш за ўсё выявіць усе выпадкі разыходжанняў, разабрацца ў іх прычынах. А. Юрэвіч зрабіў у гэтым сэнсе даволі многа, хаця, зразумела, далёка не ўсе тэрміналагічныя сінонімы ўказваюцца ім пры тлумачэнні тых ці іншых лінгвістычных паняццяў.

У якасці дадатку да слоўніка змешчаны руска-беларускі перакладны тэрміналагічны слоўнік. Гэта дасць магчымасць карыстацца беларускай мовазнаўчай літаратурай чытачам, незнаёмым з беларускай лінгвістычнай тэрміналогіяй.

У складанай і вялікай працы цяжка пазбегнуць і недахопаў. Ёсць яны і ў слоўніку.

Па думцы А. Юрэвіча, яго работу трэба разглядаць, «як магчымы варыянт слоўніка найбольш пашыраных агульнаўжывальных тэрмінаў». Інакш кажучы, «Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў» — слоўнік дыферэнцыяльны. Хоць аўтар і не спыніўся падрабязна ў прадмове на сваіх прынцыпах адбору тэрміналогіі, але пры знаёмстве з саставам слоўніка бачна, што ён уключае ў яго тэрміналогію так званага традыцыйнага мовазнаўства. У слоўнік уключана звыш 1 250 тэрмінаў, прытым тэрмінаў апорных, большасць з якіх з'яўляецца асновай цэлых гнёздаў тэрміналагічнай лексікі. Зразумела, што нельга папракаць аўтара за тое, што ён адабраў 1 250 а не 675 тэрмінаў (як у лінгвістычным слоўніку на ўкраінскай мове Е. В. Крацевіча і Н. С. Радзевіч) або не больш 4 000 (руска-чэшскі слоўнік лінгвістычнай тэрміналогіі, выдадзены ў Празе). Прынцыпы адбору тыпу «агульнаўжывальнасць», «агульнапашыранасць» — вельмі адвольныя і асабліва ў дачыненні да тэрміналогіі, слоў занадта спецыяльных. Але нельга не звярнуць увагі на відавочны недагляд пры адборы. Так, напрыклад, нам здаецца, што не прынцыпамі адбору, а недаглядам трэба тлумачыць адсутнасць у слоўніку такіх тэрмінаў, як **археаграфія** (гэта ж асобная галіна лінгвістычнай навукі), **агіяграфія, антытэза, апелятыў, дыялекталагічны атлас, даслоўны пераклад, афазія і г. д.**

Дарэчы, заўважым таксама, што слоўнік, відаць, быў бы яшчэ больш цікавым, калі б у ім знайшла месца тэрміналогія новых галін у лінгвістычнай навуцы (напрыклад, матэматычнай лінгвістыкі, эксперыментальнай фанетыкі) і новых напрамкаў. У слоўніку дадзена толькі некалькі назваў асобных школ у сучасным мовазнаўстве.

Патрэбна было, як нам здаецца, увесці некаторыя элементы сістэмы пры падачы тэрмінаў у слоўніку. Слоўнік з'яўляецца алфавітным, г. зн. усе тэрміны размяшчаюцца ў алфавітным парадку. Але было б вельмі зручна для чытача, калі б у дадатак да гэтага парадку аўтар звязаў тэрміны шляхам узаемаспасылак у адпаведныя групы. У слоўніку звязаны такім чынам толькі сінанімічныя тэрміны.

У слоўніку адсутнічае таксама, на жаль, спіс асноўных крыніц, выкарыстаных аўтарам пры выбарцы тэрміналогіі і яе тлумачэнні.

У апошні час у славістычнай навуцы распачата вялікая праца па збіранню навуковай лінгвістычнай тэрміналогіі з мэтай яе сістэматызацыі і магчымай уніфікацыі. Створана спецыяльная міжнародная тэрміналагічная камісія з асобнымі камітэтамі ў кожнай славянскай дзяржаве. «Слоўнік лінгвістычнай тэрміналогіі» А. Л. Юрэвіча можа быць выкарыстаны як крыніца беларускай лінгвістычнай тэрміналогіі ў вялікай і патрэбнай працы гэтага міжнароднага навуковага органа.

А. КРЫВІЦКІ,
кандыдат філалагічных навук.

Хутка на ўсесаюзны экран павінна выйсці новая каляровая карціна «Блакітная цаліна» вытворчасці Мінскай студыі навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў. Гэтая карціна расказвае аб выкарыстанні вадаёмаў Беларусі для развіцця рыбнай гаспадаркі.
НА ЗДЫМКУ — рэжысёр карціны «Блакітная цаліна» М. Гарбуноў і мантажніца студыі В. Шаталава працуюць над дубліраваннем фільма на рускую мову.
Фота С. АНАНКІ.

Нашы госці

МАРКА ВЫТРЫМАНА

Канцэрты ў беларускай сталіцы Узбекскага эстраднага аркестра і салістаў (мастацкі кіраўнік — заслужаны артыст рэспублікі Б. Закіраў) выявілі іх любоўнае стаўленне да народнай творчасці, імкненне мець уласнае аблічча ў выбары нацыянальнага рэпертуару і ў манеры яго выканання. Ужо з самага пачатку праграмы, якая адкрываецца пазыўнымі Узбекскага радыё і музычна-танцавальнай сюітай «Бахор» («Вясна»), відаць, што гэта за творчы калектыў і культуру якога народа ён паказвае ў гастрольнай паездцы.

Аўтары сюіты — узбекскія кампазітары Мірзоеў і Рамазанаў, несумненна лічачыся са спецыфікаю аркестроўкі джазавай музыкі, здолелі стварыць нацыянальны твор, заснаваны на народных песенна-танцавальных інтанацыях і ў той жа час сучасны па сваёй мове і форме. Музыканты і танцавальная пара — Г. Філіпава і Ю. Арлоў — выканалі яго тэмпераментна і выразна, задаўшы добры тон усяму канцэрту.

Узбекскі аркестр — разнастайны па складу інструментаў (аж да скрыпак), калектыў валодае нядрэннай тэхнікай выканання, ансамблевасцю. Ён стараецца выконваць самастойныя інструментальныя рэчы і акампаніраваць салістам лёгка, без захаплення рэзкімі дысанансными гучнасцямі. І ўсё ж у п'есе «Экспромт», даволі неарыгінальнай па сваіх меладычных і гарманічных якасцях, блізкай да твораў заходняга «джаза», не абышлося без істэрычных «выкрыкаў» труб, «ляманту» саксафонаў і барабаннага трэску.

Сапраўднай меладычнай лініі ў гэтым «Экспромце» зусім не адчуваецца. Такая пагоня за модай і перайманне дрэннай джазавай музыкі, па меншай меры, здзіўляе, бо той жа самы аркестр у цэлым радзе нумароў выступіў перад слухачамі як добры прапагандыст сваёй роднай нацыянальнай культуры. Пра гэта ярка сведчылі і інструментальны жарт на матыў узбекскай народнай песні «Весяліцеся разам з намі» і сола на дойры М. Мірхалікава і, нарэшце, цікавае, пранікнёнае суправаджэнне аркестра спяванню салістаў.

Праўда, нас не зусім задаволіла спяванне Н. Шульгіной. Вакальныя дадзеныя артысткі вельмі абмежаваныя, дыяпазон голасу яе невялікі і таму ёй нічога не застаецца рабіць, як толькі напяваць на паўасветленай эстрадзе мала цікавыя песенькі, дзе на першым месцы стаіць не мелодыя, а рытм. Выступленне Н. Шульгіной ішло неяк ўразрэз з усёй праграмай, выбівалася з агульнага ансамбля калектыву.

Затое мастацтва такіх таленавітых і самабытных артыстаў, як Л. Закірава і Ю. Тураеў, проста ўпрыгожыла праграму нашых гасцей, надало ёй яшчэ больш нацыянальны каларыт. Л. Закірава пайшла па шляху свайго бацькі — народнага артыста Узбекскай ССР, саліста Ташкенцкага опернага тэатра Карыма Закірава, у сям'і якога ўсе дзеці ўмеюць спяваць. Дзяўчына атрымала музычную адукацыю і стала вядомай у рэспубліцы эстраднай спявачкай. Вабіць слухача не толькі прыгожае гучанне яе голасу, але і ўнутраная прывабнасць, непасрэднасць выканання вакальных твораў. З якой цеплынёй і тонкай прыгажосцю спявае яна песні сваёй радзімы — шчырую лірычную «Толькі ты мой каханы» (музыка Мухамедава) і народную, поўную гарэзлівасці і гумару, — «Наманганскія яблычкі».

Горача прымала наша публіка і выступленні Ю. Тураева — уладальніка моцнага лірычнага тэнару, які спявае натхнёна і музычна.

Вядучы Ул. Гілевіч вёў праграму мякка, стрымана і ў той жа час весела, з гумарам. Артысты з Узбекістана да канца вытрымалі марку сваёй эстрады, свайго мастацтва, светлага і жыццярадаснага.

Г. СІВАКОВІЧ.

Салістка аркестра Луіза Закірава.

ШЧЫРАЕ ЗНАЁМСТВА

Гэта цікавая сустрэча супала з заканчэннем Усесаюзнага агляду творчасці кампазітарскай моладзі краіны. Тры маладых малдаўскіх творцы музыкі Г. Няга, П. Рывіліс, В. Сырахватаў разам з намеснікам старшыні Саюза кампазітараў Малдавіі, заслужаным дзеячам мастацтва В. Загорскім наведалі сваіх калег па мастацтву — беларускіх кампазітараў.

Госці з Малдавіі прабылі ў Мінску тры дні. Кіраўніцтва Саюза кампазітараў БССР наладзіла для іх паказ твораў маладых аўтараў, у тым ліку балета Я. Глебава «Мара». У сваю чаргу малдаўскія кампазітары пазнаёмілі са сваімі творамі. Загадзя прысланыя з Малдавіі ноты далі магчымасць некаторым нашым піяністам і спевакам добра развучыць малдаўскія творы і выканаць іх на канцэрце-сустрэчы. Так, скрыпачы Л. Гарэлік і М. Гальдштэйн, кожны асобна, з піяністамі А. Жэзмерам і С. Талкачовым сыгралі некалькі скрыпічных п'ес маладога кампазітара Г. Нягі. Е. Эфрон выканала фартэпіянную санаціну В. Сырахватава, а спявачка М. Марозава — дзве дзіцячыя песні Л. Цыбульскай і З. Ткач.

— Што можна сказаць аб праслуханых музычных творах малдаўскіх кампазітараў? — сказаў народны артыст СССР Я. Цікоцкі. — Яны вельмі моцныя па сваёй нацыянальнай аснове і вылучаюцца свежасцю сучаснай мовы. Мы вельмі рады прыезду да нас гасцей з Малдавіі і шчыраму знаёмству з іх творчасцю.

Заслужаны дзеяч мастацтва Малдаўскай ССР В. Загорскі і народны артыст СССР Я. Цікоцкі. Фота Ул. КРУКА.

НОВЫЯ СПЕКТАКЛІ БАРЫСАЎСКАГА НАРОДНАГА

На рэкламным шчыце з'явілася афіша, якая паведамляе аб новай прэм'еры Барысаўскага народнага тэатра. Драматычны калектыў ставіць п'есу Ю. Чапурына «Гаспадары жыцця». У галоўных ролях у спектаклі выступяць слесар А. Грачышкін і токар Р. Раскін, мастак па шклу Л. Жалезнякова, бухгалтар Р. Жыліна, прадавец А. Беркман, работнік гарадскога парку культуры і адпачынку В. Дзядумет і іншыя.

«Гаспадары жыцця» — гэта другая прэм'ера народнага тэатра ў бягучым годзе. За апошнія тры гады ён падрыхтаваў дзевяць пастановак. Сярод іх — «Свеціць, ды не грэе» А. Астроўскага, «Выгнанне блудніцы» І. Шамякіна, «Дрэвы паміраюць стоячы» А. Касона. Тэатр мае намер аднавіць п'есу А. Салынскага «Барабаншчыца».

БЕЛТА.

МОЛАДЗЬ абмяркоўвае спектакль

Райком камсамола Заводскага раёна г. Мінска сумесна з кіраўніцтвам Рускага тэатра імя М. Горкага арганізавалі культпаход камсамольцаў і моладзі раёна на спектакль «Пад адным небам» А. Маўзона, што ўжо некалькі дзесяткаў разоў паказваўся ў Мінску. Пасля прагляду гэтага спектакля было наладжана абмеркаванне яго. Дваццаць гледачоў — маладыя рабочыя і служачыя буйнейшых прадпрыемстваў Заводскага раёна — гаварылі аб актуальнасці і надзённасці ўзнятай тэмы драматургам, шчыра дзяліліся сваімі ўражаннямі аб п'есе і яе сцэнічным увасабленні, выказвалі свае заўвагі аб ігры акцёраў і рэжысёрскай працы. Драматург А. Маўзон, які прысутнічаў на спектаклі і абмеркаванні, у заключным слове адказаў на многія пытанні гледачоў.

Спявае Ева Фляйшэр

Днямі ў памяшканні Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі адбыўся камерны канцэрт лаўрэата Нацыянальнай прэміі Евы Фляйшэр (ГДР). Мастацтва нямецкай спявачкі карыстаецца шырокай вядомасцю не толькі на радзіме, але і за рубяжом. Ева Фляйшэр гастраліравала ў Польшчы, Румыніі, Чэхаславакіі, Італіі, ФРГ, Савецкім Саюзе. Яна выступае як салістка з сімфанічным аркестрам, а таксама з сольнымі канцэртамі.

Праграма сольнага выступлення Евы Фляйшэр у Мінску сведчыць пра яе шырокі творчы дыяпазон. У рэпертуар артысткі ўвайшлі творы італьянскіх кампазітараў XVII стагоддзя Страдэла і Кальдаро, рамансы Шуберта, Шумана, а таксама Вольфа, Фарэ, Дэ Фалья і іншых аўтараў.

З самага пачатку камернага канцэрта слухачоў захапляе мяккі, роўны ва ўсіх рэгістрах голас выканаўцы (кантральта), якім яна валодае свабодна. Прыкметна і тое, што Е. Фляйшэр спявае песні і рамансы своеасаблівымі «цыкламі» — па тры-чатыры рамансы кожнага аўтара. У гэтым мы адчуваем унутраную заканамернасць: спявачка выбірае для выканання тыя творы, якія даюць магчымасць найбольш ярка і глыбока раскрыць свой талент.

Свет музычных вобразаў артысткі — свет паэтычных летуценняў і светлай радасці, мяккай, шчырай лірыкі, стрыманага смутку. Вельмі цёпла і пранікнёна выканала Е. Фляйшэр арыю з оперы Моцарта «Цітус», раманс Брамса «Вечнае каханне». Маляўніча, жыва і тэмпераментна прагучалі тры іспанскія песні Дэ Фалья.

Высокае майстэрства і глыбокая прадуманасць інтэрпрэтацыі вабяць у выкананні Е. Фляйшэр песень Шуберта — «Бурны паток», «Фарэль», «Бязмежнае каханне». Асабліва хочацца адзначыць лёгкае і грацыёзнае выкананне песні «Фарэль».

Удала былі выкананы рамансы Брамса — «Мелодыя гучыць», «Саламея» і Вольфа — «Жураўлінае пасланне», «Ненажэрнае каханне» і «Развітанне».

Ева Фляйшэр валодае вельмі важным і каштоўным для камернай спявачкі талентам акцёрскага пераўвасаблення. Праўда, ёй менш удаюцца творы драматычнага плана, затое ярка і самабытна трактуе яна песні жанрава-бытавыя («Жураўлінае пасланне» Вольфа, «Саламея» Брамса). На «біс» Ева Фляйшэр выканала песню Шумана «Не ведаю, ці верыць шчасцю» з вакальнага цыкла «Каханне і жыццё жанчыны».

Партыю фартэпіяна ў камерным канцэрце выканаў нямецкі піяніст Гюнтэр Коатц, які чулым акампанементам (толькі іншы раз празмерна стрыманым) памог раскрыць выканаўчае аблічча спявачкі.

Іна ЗУБРЫЧ.

ДЖОН РЫД АБВІНАВАЧВАЕ...

У Беларускім дзяржаўным універсітэце імя Ул. І. Леніна адбылася сустрэча чытачоў кнігі славутага амерыканскага пісьменніка-рэвалюцыянера Джона Рыда «Дзесяць дзён, якія ўскалыхнулі свет». Сустрэча была прысвечана 75-годдзю з дня нараджэння пісьменніка-рэвалюцыянера.

Ва ўступным слове дацэнт Л. Шнеерсон ахарактарызаваў значэнне рэвалюцыйнай дзейнасці таленавітага амерыканскага пісьменніка і публіцыста. Студэнтка гістарычнага факультэта Ларыса Іванова расказала аб удзеле Джона Рыда ў амерыканскім рэвалюцыйным руху. Палымяны публіцыст, падкрэсліла яна, быў гарачым прыхільнікам свабоды народаў Лацінскай Амерыкі, што ярка бачна з яго нарысаў аб мексіканскай рэвалюцыі, публіцыстычных выступленняў аб Кубе і іншых лацінаамерыканскіх краінах. Джон Рыд выкрываў і кляйміў ганьбай паўночнаамерыканскіх імперыялістаў — душыцеляў свабоды і прагрэсу ў новым свеце. Зараз, калі прэзідэнт ЗША аддаў ганебны загад аб агрэсіі супраць Кубы, працоўныя ўсяго свету абураны грубым папраннем элементарных норм міжнароднага права імперыялістычнымі маньякамі са Злучаных Штатаў.

Пралетарскі інтэрнацыяналіст Джон Рыд, адзначыла ў сваім выступленні студэнтка Тамара Ягорава, не абмяжоўваўся толькі заклікамі да свабоды і барацьбы, ён асабістым удзелам і словам праўды змагаўся за шчасце людзей.

Абурэнне злачыннымі дзеяннямі ўрада ЗША выказалі і іншыя выступаючыя студэнты.

— Джон Рыд з намі, ён жывы і змагаецца за мір, разам з намі ён абвінавачвае падпальшчыкаў сусветнай вайны — амерыканскіх імперыялістаў і іх марыянетак з Белага дома, — сказаў у сваім заключным слове дацэнт кафедры замежнай літаратуры Д. Фактаровіч.

Студэнты і выкладчыкі пасля вечара прагледзелі выстаўку, на якой змешчаны кнігі Джона Рыда і матэрыялы аб ім.

Ф. РАМАНАЎ.

ЛЯ ПАХІЛАЙ ВЯРБЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

сваімі дзеяннямі. Глянуўшы за вугал, ён моўчкі, не паварочваючыся да сяброў, рэзка махнуў рукой. Гэта быў умоўны сігнал. Трымаючы напагатове зброю, партызаны паімчаліся да школы. Праз некалькі хвілін яны былі там. Кожны ведаў сваю задачу: трое — акружылі школу, каб ніхто не выскачыў праз вокны; Андрыян з двума таварышамі рынуліся ў дзверы. Моцным ударам прыклада па галаве Андрыян паклаў каравульнага ля дзвярэй. Хутка расчынілі дзверы ў клас; усё адбылося ў адно імгненне. У прасторным класе, абсталяваным пад казарму, стаялі кулямёт і мінамёт, цынкоўкі з патронамі, валялася вайсковая амуніцыя. Каля кулямёта сядзела двое. «Ні з месца!» — крыкнуў Андрыян, трымаючы палец на спускавым курку. Адзін паліцай як замёр, часта міргаючы вачыма, губа ў яго трэслася. Другі ўхапіўся за карабін. Два стрэлы прагучалі амаль аднарэзова. Паліцай цаляў у Андрыяна, але папаў у яго таварыша. Андрыян жа напавал улажыў паліцая. Добра, што стрэлы адбыліся ў памяшканні, іх не пачулі там, на купанні. Значыць, пашанцавала. Але трэба спяшацца.

Андрыян адразу ж адправіў двух партызан з параненым таварышам (куля трапіла ў плячо), загадаў ім хутчэй прабірацца ў лес. Сам ён хутка агледзеў усе пакоі і закуткі памяшкання і толькі цяпер падумаў: «А што ж рабіць з усёй гэтай амуніцыяй? Падпаліць будынак?» Думкі набягалі адна за адной, а марудзіць нельга было ні хвіліны.

— Хлопцы! — крыкнуў ён да сваіх.— Забярыце, што нам спатрэбіцца, і рыхтуйце падпальваць школу, так, каб успыхнула адразу... Я адлучуся на пару мінут... — ён не дакончыў і, як апантаны, кінуўся на двор, не чуючы ні сябе, ні таго, што рабілася вакол. Да хаты пад клёнамі — якіх дзвесце крокаў. Андрыян расчыніў знаёмую брамку, падбег да хаты і, як абліты халоднай вадой, збянтэжана спыніўся: на дзвярах вісеў замок. Ён барздзжэй выбег на вуліцу, глянуў у адзін бок, у другі. Нікога нідзе не відаць. Ды хто яму трэба? Толькі Юлька, а яе няма. Шукаць жа не будзеш — няма часу. Андрыян вярнуўся да школы.

Памяшканне падпалілі з сярэдзіны, у некалькіх месцах.

Вярталіся тым жа шляхам, толькі ўжо не паўзучы, не хаваючыся. Калі дабеглі да лесу, азірнуліся. Будынак школы быў увесь ахоплены густым дымам, вялізныя жоўтыя языкі полымя вырываліся з чорнага воблака дыму і шугалі ў ясную, сонечную просінь неба.

З Ручайкі рэха прынесла доўгую чаргу аўтаматнага стрэлу. Значыць, паліцаі ўбачылі пажар.

Партызаны паспешна рушылі ў гушчар лесу.

Няўцямныя думкі прыгняталі Андрыяна. Ну, так, знішчаны трое паліцаяў і шмат варожага ўзбраення і боепрыпасаў, але на душы было нявесела. «Камандзір не пахваліць мяне за самавольны ўчынак... І Юлькі не пабачыў».

У атрад прыйшлі вечарам.

Андрыяну страшна было паказацца на вочы камандзіру, не хапала адвагі прызнацца, якая прычына прымусіла яго ісці ў Клёнавічы. Але трэба было далажыць аб выкананні задачы.

Мікульскі сустрэў Андрыяна з радасцю: хлопцы былі на небяспечным заданні, ён ужо хваляваўся, чакаючы іх. Андрыян толькі намерыўся дакладваць, як Мікульскі запытаў:

— Усе вярнуліся?

Андрыян сумеўся: яму страшэнна не хацелася пачынаць свой расказ з паведамлення пра паранenага таварыша і самачынны налёт на паліцэйскі ўчастак: не рашаючыся, як адказаць на пытанне, Андрыян замяўся.

— Няшчасце здарылася? — нецярпліва перапытаў Мікульскі, жмурачы свае густыя бровы, і ад гэтай камандзіравай клапатлівасці аб людзях Андрыяну стала яшчэ цяжэй на сэрцы за сваю самачыннасць, за сваю віну перад параненым таварышам.

— Супрончыку плячо прастрэлілі... — Андрыян уздыхнуў, выцягнуўся, як па камандзе «смірна» і, гледзячы ў вочы Мікульскаму, закончыў: — Па маёй віне раніл і...

— Шкада, вядома, Супрончыка. Але ж вайна, на вайне без гэтага не бывае. А заданне выканалі?

— Заданне выканалі... Толькі Супрончык не там пацярпеў. Я вінаваты... — І Андрыян расказаў, як было.

Мікульскі слухаў моўчкі, прыжмурыўшы вочы, ціха, ледзь заўважна ківаючы галавой; відаць было, што ён стрымліваўся, хаваў сваё абурэнне Андрыянавым учынкам. Толькі адзін раз ён перабіў Андрыяна:

— Захацелася ў родную вёску рыцарам з'явіцца? Не так немцаў напужаць, як самому паказацца? Молада-зелена!..

Не, у Андрыяна не хапіла адвагі прызнацца, якая прычына павяла яго ў Клёнавічы; ён змаўчаў пра Юльку...

Як скончыў Андрыян, Мікульскі сказаў:

— Дакладвай пра асноўнае, за чым пасылалі. — Голас яго ўжо быў афіцыйны, халодны.

Андрыян далажыў.

Даклад задаволіў Мікульскага. Аднак яго не пераставала трывожыць самачыннасць Андрыяна.

Андрыян даўно ўжо змоўк, а Мікульскі быццам і не заўважаў гэтага. Андрыян, здаецца, прыняў бы любую кару, толькі б хутчэй адпусціў яго камандзір.

— Што ж, — загаварыў, нарэшце, Мікульскі, — ваш учынак, таварыш Шаблюк, давядзецца абмяркоўваць на партыйным сходзе ці на нарадзе камандзіраў. Найлепш, мабыць, на партыйным сходзе. Вам, маладому камуністу, трэба добра гэта адчуць... Ідзіце.

Гэтага Андрыян не чакаў, яму стала страшна, калі ён падумаў, як давядзецца стаяць перад усім сходам... Лепш бы сам камандзір пакараў.

Партыйны сход быў якраз праз тры дні. Гэтыя дні Андрыян хадзіў пануры, самотны, маўклівы. Ён асуджаў сябе, але іншы раз у думках звяртаўся да Юлькі: «Вось колькі я пакутую з-за цябе...» Ад гэтых думак станавілася лягчэй, дзеля Юлькі ён, здаецца, перанёс бы і не гэткае.

Партыйны сход аб'явіў Андрыяну вымову. Была прапанова даць больш строгае спагнанне, але выступіў Мікульскі, стаў гаварыць, што Андрыян добры партызан, здольны камандзір.

— Я ўпэўнены, — заявіў у заключэнне Мікульскі, — што Шаблюк не раз пакажа сябе смелым воінам і разумным камандзірам.

Словы Мікульскага запалі Андрыяну ў душу. Як ён быў удзячны Мікульскаму!..

У тыя хвіліны ён і не думаў, што налёт на Клёнавічы прынясе яму яшчэ адну, можа, самую балючую бяду.

Праз тры дні партызанскія пасты затрымалі на лясной сцежцы абшарпанага, змарнелага хлапчука гадоў трынаццаці. Ён сказаў, што ідзе з Клёнавіч, шукае партызанаў, і Мікульскі паклікаў Андрыяна, каб уверыцца, ці сапраўды хлапчук з Клёнавіч.

Толькі Андрыян падышоў, як хлапчук ажывіўся, звярнуўся да яго:

— Ды гэта вы тут?.. Я на грушы за хатай сядзеў і ўсё бачыў, як вы прабіраліся да школы і назад, і да нас...

— Васька! — не верачы сваім вачам, усклікнуў Андрыян узрадавана і здзіўлена. — Ваяваць прыйшоў? — і праз момант ужо сур'ёзна: — Дык чаму ж ты да мяне не падышоў, калі бачыў?

— Пабаяўся, — сарамліва адказаў Вася.

— Дык расказвай, што там у Клёнавічах, — падбадзёрваючым тонам сказаў Мікульскі.

Вася доўга маўчаў, пасля зусім ціха прамовіў, звяртаючыся, як і раней, да Андрыяна:

— Юлю забралі...

— Што?! — усклікнуў Андрыян такім тонам, што ажно Мікульскі ўздрыгнуў і павярнуўся да яго. Андрыян пабляднеў і няўцешна пазіраў на Васю.

— Нехта данёс паліцаям, што вы да нас заходзілі, — гаварыў далей Вася, глытаючы спазмы. — Дапытвалі яе, каталі, а назаўтра прыехала машына з Забярэжжа, з камендатуры, і забрала... Я ўсе дні хаваўся, а тады ўцёк...

Андрыян слухаў і праклінаў сябе, праклінаў тую хвіліну, калі ён рашыўся рынуцца на паліцэйскі ўчастак. І мозг пакутліва шукаў ратунку для Юлі. Перад вачыма неадступна стаяў малюнак: Юлька сядзіць, нахіліўшыся над дзіцём, а слёзы падаюць на яго белае ўбранне...

— А як жа хлопчык? — нарэшце спытаў Андрыян.

— З мамай... з бабай застаўся.

Калі Васю павялі, каб накарміць, Андрыян расказаў Мікульскаму пра Юльку.

— Што рабіць?.. Я ж вінаваты ва ўсім. Можа, мне пайсці ў Забярэжжа, пайсці на смерць, каб яе выратаваць...

— Дурань ты, — нязлосна адказаў Мікульскі. — І цябе забяруць, і яе не выпусцяць. Памазгуем, можа, што і прыдумаем.

Але што можна было прыдумаць?

Праз дзень немцы пачалі наступленне на партызанскую зону. Настаў цяжкі час. Баі, адступленні, блакада...

Андрыян страціў усялякую надзею на тое, што можна выратаваць Юльку. Цяпер ён быў упэўнены, што калі б суджана было яму сустрэцца з ёю, яна пакахала б яго. Гэтая ўпэўненасць яшчэ больш растраўляла яго душэўную рану. Ён толькі дзівіўся, чаму яго не бярэ смерць. Ён не берогся ў сутычках з ворагам, не прыгінаўся, калі звінелі паблізу кулі. А ўсё неяк ішло так, што прыгнятала Андрыяна ўсё больш і больш, не даючы яму ні хвіліны прасвятлення.

У часе аднаго з начных пераходаў, калі партызанскае злучэнне перабазіравалася на новае месца, спыніліся на прывал. Андрыян сядзеў, прысланіўшыся спіною да камля альхі і, трымаючы ў зубах пустую люльку, вытрасаў з капшука тытунь. Васька сядзеў поруч, ён заўсёды стараўся быць паблізу Андрыяна.

— Гляньце, — раптам прашаптаў Васька, паказваючы рукою цераз дарогу, — колькі светлячкоў, ой, як хараша!

Андрыян зірнуў: сапраўды, на траве ля кустоў блішчалі таямнічыя, малюсенькія, як расінкі, агеньчыкі.

Яму чамусьці падумалася аб тым, які чалавек вырасце з гэтага падшыванца Ваські, што ў такім узросце спазнае ўсё самае цяжкае і страшнае ў жыцці.

— Пайду назбіраю, — прамовіў Васька і скокнуў цераз дарогу. І ў тое ж імгненне раздаўся выбух.

Невядома кім і калі пакінутая міна спыніла жыццё яшчэ аднаго чалавека, які пацягнуўся да хараства, але так і не дайшоў да яго.

Андрыян кінуўся да Ваські, распластанага на цёмнай, як бяздонне, зямлі, прыпаў на калені і невядома чаму адразу ж адчуў, што Васька мёртвы, і ўслед за гэтым адчуваннем прыйшла думка пра Юльку — пра тое, што і яна загінула, і яму стала страшна ад гэтай здагадкі, захацелася закрычаць, закрычаць без слоў, бо патрэбнага слова ён не знайшоў бы, ды яго, мабыць, няма і ў мове, — закрычаць моцна-моцна, на ўвесь свет, каб не было гэтай варожай начной цішыні і каб гэты крык уратаваў яшчэ жывых... І зноў уяўленне вярнула яго да немаўляткі ў белым убранні, і ён даў сабе зарок: «Калі выжыву — усынаўлю яго...»

Усё астатняе было не раз бачанае і звычнае. На зямлі, у безыменным мясціне ля дарогі, прыбавілася яшчэ адна магіла салдата.

...— У сорак чацвёртым, калі прагналі адсюль немцаў, Мікульскі стаў сакратаром райкома партыі. Ён прапанаваў і мне застацца. Людзі дазарэзу патрэбны былі, каб наладжваць жыццё, аднаўляць разбуранае. Я адмовіўся, сказаў: пакуль вайна не закончылася, нізашто не пайду ў тыл. Я паспрабаваў што-небудзь даведацца пра лёс Юлі, тваёй маці, але ніхто нічога новага мне не сказаў. Немцы пры адступленні спалілі Клёнавічы, засталіся лічаныя хаты. Людзі то пагінулі, то разбрыліся па свеце... Ты жыў з бабуляю ў сваякоў у Забярэжжы... Я ўступіў у армію, зноў сеў на танк. Вярнуўся з Берліна... І от тады мне стала вядома, што твая мама загінула. На гэтым месцы, дзе мы з табою сядзім, загінула...

Уладзік мімволі агледзеўся навокал, быццам ён хацеў убачыць нейкія сляды той трагедыі, якая адбылася тут. Позірк яго спыніўся на пахілай галінастай вярбе, што, учапіўшыся карэннямі ў бераг ракі, быццам хапалася галлём за паветра, каб не плюхнуцца ў ваду. Ён адчуў нейкае замілаванне да гэтай вярбы, як да жывога чалавека.

Аднекуль з-за лесу прыляцеў ветрык, крануў валасы на Уладзікавай галаве, зашапацеў прыбярэжнай асакою, устрапянуў рачную гладзь і змоўк на тым беразе дробным трэпетам у кустах лоз. Ён быў ласкавы, гэты ветрык, як матчына рука. І, думаючы пра сваю сапраўдную маці, Уладзік адначасна думаў і пра другую маці, якая яго выгадавала, — пра Кацярыну Іванаўну.

Слухаючы Андрыяна Цітавіча, Уладзік намагаўся ўявіць сваіх кроўных бацькоў, уявіць іх твары, іх вочы і постаці, але не мог. Гэта яшчэ больш узрушала яго і нараджала непрыязнасць да Андрыяна Цітавіча, быццам той у гэтым вінаваты.

...— Яе палічылі партызанскай сувязной, — гаварыў далей Андрыян Цітавіч, — і доўга дапытвалі. Яна не вытрымала катаванняў і прыдумала нейкую версію, быццам сапраўды сустракалася з партызанскімі разведчыкамі, і захацела паказаць явачнае месца. Калі фашысты прывялі яе сюды, яна кінулася ў раку. Кулі дагналі яе...

Андрыян Цітавіч зноў надоўга змоўк. Расказаўшы пра лёс Уладзікавых бацькоў, ён быццам пазбавіўся цяжару, але не ўсяго і, можа быць, не галоўнага цяжару. Жыццё ўдосталь надзяліла Андрыяна Цітавіча выпрабаваннямі. І не ўсё яшчэ расказаў ён.

На лістападаўскім экране

Кадр з фільма «Сказ пра каханне».

Кадр з фільма «Добры дзень, дзеці!».

— Трывога! Трывога! — гучыць з усіх рэпрадуктараў. А праз некалькі імгненняў з падземных памяшканняў ваеннай авіябазы выбягаюць лётчыкі. Яшчэ праз імгненне самалёты ўзнімаюцца ўгару — адзін, другі, трэці...

Равучы, праносяцца знішчальнікі перад носам пасажырскага лайнера. Пасажыры ў паніцы. Здаецца, вось-вось самалёты сутыкнуцца...

Гэта — адзін з эпізодаў новай шырокаэкраннай мастацкай кінааповесці «Ноч без літасці», пастаўленай рэжысёрам А. Файнцымерам на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі С. Ермалінскага. Кінакарціна створана па аднайменным рамане заходнегерманскага пісьменніка, у мінулым лётчыка, Курта Зандэра.

З цікавасцю прагледзяць гледачы ў лістападзе і мастацкі кінафільм «Добры дзень, дзеці!» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага. Аўтары сцэнарыя — І. Данская і І. Прут, рэжысёр - пастаноўшчык — М. Данскі.

— На працягу шасці год мы працавалі над гэтым фільмам, — расказвае І. Прут. — Гэта было шэсць год пошукаў і ўдакладненняў драматургічных ліній. Мы хацелі зрабіць карціну палемічнай, накіроўваючы яе супраць распаўсюджанай на Захадзе «тэорыі» аб тым, што чалавек нараджаецца са спрадвечным імкненнем да войнаў і вынішчэння.

Асаблівую цікавасць мае невялікая, але своеасаблівая і таленавітая кінакарціна «Белы званочак», створаная рэжысёрам І. Краўліцісам на Рыжскай кінастудыі па сцэнарыі Г. Франка.

...Світанне. На экране ўзнікаюць абрысы зямнога шара. Чуваць пераклічка радыёстанцый. Наплыў — і мы бачым, што зямны шар — гэта вянец аднаго з дахаў вялікага горада, а за ім дахі, дахі, да самага небасхілу. Гучаць пазыўныя Масквы, аднекуль здалёк чуваць, як рытмічна грукае капар. Здаецца, што б'ецца сэрца зямлі, якая ніколі не дрэмле. Павольна разварочваецца кран. Спынілася для запраўкі перад далёкай дарогаю машына, нагружаная трубамі. Насустрач ветрам па ажурнай стальной мачце падымаецца рабочы — вышэй, вышэй...

Фільм «Белы званочак» — гэта захапляючае паэтычнае кінаапавяданне аб гуманізме савецкага горада.

Старадаўняя арабская легенда пра каханне Лейлы і Меджнун здаўна прыцягвала ўвагу многіх паэтаў Усходу. Аб ёй напісаны дзесяткі паэм, пастаўлены спектаклі.

Цяпер на кінастудыі «Азербайджанфільм» імя Дж. Джабарлы рэжысёрам Ляціфам Сафаравым па матывах гэтага цудоўнага падання створан вядомы мастацкі кінафільм «Сказ пра каханне». Аўтар сцэнарыя — Э. Мамедханлы.

З зарубежных кінакарцін гледачы могуць прагледзець: «Лабірынт сэрца» (Чэхаславакія), «Апошні раўнд» (Балгарыя), «Памылка прафесара Хогера» (ГДР), «Чароўная кветка» (Кітай) «Бандыты з Аргазола» (Італія) і інш.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

Калектыў супрацоўнікаў Літаратурнага музея Якуба Коласа АН БССР выказвае глыбокае спачуванне заслужанаму дзеячу культуры БССР Аляксею Слесарэнку з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці бацькі.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Адрас рэдакцыі: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 01371.

Друкарня выдавецтва «Звязда».